ΕΤΟΣ Α'—1898 + ΑΡ. 5 + 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ

ΑΛΛΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

«Μόνον δι' ὑγιοῦς παιδεύσεως», λέγει ὁ Φίχτε, «δύναται νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην αὐτοῦ πᾶς λαὸς ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς καταπεσών. . . Ἡ τῆς νεότητος ἐκπαίδευσις εἶνε καὶ πάντοτε θὰ εἶνε δι' ἔθνη σωφρονοῦντα τὸ σεμνότατον καὶ ἁγιώτατον τῶν ἐν τῷ ἔθνει τελουμένων».

Οἱ λόγοι οὗτοι οὐ μόνον τὰ καθήκοντα τῶν ἀρχόντων ἑνὸς ἔθνους ὑπαινίσσονται ὡς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ σαφῶς χαρακτηρίζουσι τὴν σημασίαν καὶ δύναμιν τοῦ ἐργάτου τῆς παιδεύσεως καὶ σαφέστατα καθορίζουσι τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ὁ παιδαγωγὸς - διδάσκαλος—ἀναντίλεκτον πλέον τανῦν—εἶνε εἷς τῶν κυριωτάτων παραγόντων τῆς πολιτείας, ὁ σκαπανεὺς τῆς τε ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς εὐημερίας αὐτῆς.

Διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ, ἡ ἔμψυχος μὲν ἀλλ' εἰσέτι ἄμορφος, ἀνανάπτυκτος καὶ ἀκατέργαστος ὕλη τῶν μικρῶν παιδίων πλάσσεται ὡς ὑπὸ ἐξόχου καλλιτέχνου εἰς πάγκαλον ἄγαλμα, χάρμα τῶν γονέων, οἵτινες κέκτηνται ταῦτα, χρήσιμα εἰς ἑαυτὰ καὶ χρηστὰ μέλη τῆς κοινωνίας, τοῦ λαοῦ, τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ ἀνήκουσιν. Ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ τύχη οὐ μόνον τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὅλης. Ὁ παιδαγωγὸς - διδάσκαλος εἶνε ὁ ἀπαραίτητος συνεργάτης τοῦ Θεοῦ, τὰ πλάσματα τοῦ ὁποίου διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ λαμβάνουσι τὸν ἀληθῆ τύπον τοῦ τελειοτέρου θείου δημιουργήματος. Αὐτὸς ἐμφυσᾷ εἰς τὴν ἁπαλὴν ψυχήν του τὰς θερμογόνους τοῦ Θεοῦ ἐντολάς, δι' ὧν προσπελάζει τὸ δημιούργημα πρὸς τὸν δημιουργόν του, αὐτὸς φέρει εἰς ἔκφανσιν τὰς ὑπνωττούσας πνευματικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας, δι' ὧν μεγαλουργεῖ. Ὁ παιδαγωγὸς - διδάσκαλος κρατεῖ τὴν δᾷδα τῆς γλυκείας ἐλευθερίας εἰς τὸ ἔρεβος τῆς πικρᾶς δουλείας τῶν λαῶν. Αὐτὸς παρέχει τὰ βοηθητικὰ μέσα τῆς προσκτήσεως τῶν θησαυρῶν τοῦ πνεύματος τοῦ παρελθόντος, ἐφοδιάζει τὴν νεότητα μὲ τὰς ἀναγκαίας τῆς ἐποχῆς του γνώσεις καὶ θέτει τὰς ἑδραίας βάσεις τῆς προόδου τῶν νεωτέρων γενεῶν. Αὐτὸς συσφίγγει καὶ διαιωνίζει τοὺς δεσμοὺς τῆς ἐθνικότητος, αὐτὸς κατεργάζεται τὰ καθ' ἕκαστον μέρη τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς, ἣν ἡ περίνοια καὶ δεξιότης τῶν ἀρχόντων αὐτῆς θέτει εἰς μεγαλουργὸν καὶ ἀγαθοποιὸν κίνησιν. Δι' αὐτοῦ προλεαίνεται ἡ ὁδὸς τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν μεταρρυθμίσεων ἢ διαδίδονται καὶ θεμελιοῦνται αἱ ἰδέαι τῆς ἀνατροπῆς τῶν καθεστώτων. Μήπως τὴν σήμερον δὲν κρατεῖ στερρὰ πεποίθησις ὅτι ἡ λύτρωσις τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τοῦ δέους τοῦ καταλυμαινομένου τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς κοινωνισμοῦ εἶνε ζήτημα παιδαγωγικόν, οὗτινος ἡ ἐπίλυσις οὔτε ἐκ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν οὔτε ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἀγυιαῖς ἀγώνων ἀλλ' ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημοδιδασκάλου ἐξαρτᾶται;

Ἡ σημασία τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς πολιτείας καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα πάντοτε μὲν κατενοήθησαν ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστας πολιτειῶν, ἀλλ' οὐχὶ ὅμως καὶ πάντοτε ἐλήφθη πρόνοια περὶ μορφώσεως τοῦ διδασκάλου ἐπαξίως τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ. Ἄνευ τῆς ἀρτίας παρασκευῆς τούτου δὲν ἔχουσι καμμίαν σημασίαν τὰ τελειότατα σχολεῖα καὶ οἱ τελειότατοι ὀργανισμοὶ αὐτῶν. Διδακτικὰ ὄργανα, προγράμματα, ἐπιθεωρηταί, κτλ. εἶνε δευτερεύοντα ζητήματα, διότι πάντα ταῦτα ἀδυνατοῦσι νὰ ντικαταστήσωσι τὴν δύναμιν τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου. Ὁ διδάσκαλος εἶνε ἡ ψυχὴ τοῦ σχολείου, διότι οὗτος δὲν διδάσκει μόνον, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγεῖ.

Ὁ διδάσκαλος τῶν νέων χρόνων ἀποβλέπει εἰς ἄλλους σκοποὺς καὶ δι' ἄλλων μέσων ἐπιδιώκει τὴν πραγμάτωσιν τούτων ἢ ὁ διδάσκαλος τοῦ παρελθόντος, δι' ὃ τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶνε εἴπερ ποτὲ δυσχερέστατον ἀπαιτοῦν καὶ θεωρητικὴν μόρφωσιν καὶ πρακτικὴν περὶ τοῦτο ἄσκησιν. Ἄνευ τῆς θεωρίας τὸ διδασκαλικὸν ἔργον θαπέβαινεν ἔργον τῆς τύχης, ἄνευ δὲ τῆς πράξεως ἔργον ἀβέβαιον καὶ ἄκαρπον. Καὶ φύσις καὶ διδαχὴ καὶ ἔθος καὶ ἀρωγὴ τῶν γονέων καὶ στοργὴ τῆς πολιτείας ἀπαιτοῦνται, ἵνα διευκολύνωσι τοῦτο καὶ τελεσφόρον καταστήσωσιν. Ἐντεῦθεν οἱ λόγοι τῆς ἱδρύσεως εἰδικῶν ἐκπαιδευτηρίων πρὸς ἐκμόρφωσιν τῶν διδασκάλων, τῶν Διδασκαλείων.

Α'

Αἱ πρῶται ἀπόπειραι ἱδρύσεως τοιούτων ἐγένοντο κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐν Γερμανίᾳ, μεθ' ἃς νέα ἐδόθη ὤθησις ὑπὸ τῶν παιδαγωγῶν Φραγκίου (1663-1727) καὶ Βασεδόβιου (1723-1790)· ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῶν Διδασκαλείων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀφ' ὅτου ὁ περιφανὴς τῶν νεωτέρων χρόνων παιδαγωγὸς Πεσταλότσης παραιτήσας τὰς θεολογικὰς καὶ

νομικὰς σπουδὰς καὶ εἰπὼν τὸ περίφημον «θέλω νὰ γείνω δημοδιδάσκαλος» ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τῆς γενικῆς ἀγωγῆς διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν καὶ ἔθηκε στερεὰ τὰ θεμέλια τοῦ νέου δημοτικοῦ σχολείου.

Τὰ πρῶτα φυτώρια τῶν δημοδιδασκάλων δὲν ἦσαν αὐτοτελῆ, ἀλλὰ παραρτήματα ὡς τὸ πλεῖστον ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων. Οἱ πρῶτοι ὀργανισμοὶ αὐτῶν ἦσαν ἀτελέστατοι. Διὰ τούτων δὲν ἐκανονίζετο οὔτε ὁ τρόπος τῆς εἰσαγωγῆς οὔτε ἡ διάρκεια τῆς φοιτήσεως οὔτε τὰ τῆς ἀπολύσεως τῶν ὑποψηφίων διδασκάλων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτώντων ἐν τοῖς Διδασκαλείοις ἦτο λίαν περιωρισμένος καὶ ἀνεπαρκέστατος εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων. Βαθμηδὸν δὲ καὶ κατ' ὀλίγον καθίσταντο αὐτοτελῆ ἐκπαιδευτήρια μετὰ συνημμένων προτύπων δημοτικῶν σχολείων πρὸς πρακτικὴν τῶν μελλόντων διδασκάλων ἄσκησιν· ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐπήρκεσαν νὰ ἐφοδιάζωσι τὰ πολυπληθῆ σχολεῖα μὲ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν διδασκάλων, ἣν ἔλλειψιν προσεπάθουν ἐκ τῶν ἐνόντων νὰ θεραπεύσωσι καλοῦντες ἐπί τινα χρόνον τοὺς ἐφιεμένους νὰ γείνωσι διδάσκαλοι εἰς ἀκροάσεις ἐκτάκτων μαθημάτων καὶ πρακτικὴν ἄσκησιν ὑπὸ ἱερέων ἢ ἠσκημένων διδασκάλων γινομένην.

Ἡ κυρία ἐποχὴ τῆς ἱδρύσεως Διδασκαλείων ἐν *Γερμανίᾳ* ἄρχεται μετὰ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὁποίων μεγίστην εὗρεν ἀντίδρασιν ἐν Πρωσσίᾳ, ἣν προὐκάλει ὁ φόβος μὴ ἐκ τῆς εὐρείας διαδόσεως τῆς παιδείας παρὰ τῷ λαῷ τὸ φρόνημα αὐτοῦ λάβῃ ἀντίξοον κατεύθυνσιν πρὸς τὰς βλέψεις τῶν διευθυνόντων αὐτόν. Μόλις δ' ἤδη ἐκδίδονται διατάγματα κανονίζοντα τὰ κατ' αὐτά. Τὸ ὑπουργικὸν διάταγμα τοῦ 1826 κανονίζει τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις καὶ προβλέπει ἐλαφρυντικὰ μέτρα διὰ τοὺς ὑποχρέους εἰς στρατιωτικὴν θητείαν. Τῷ 1844 εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν Διδασκαλείων προστίθεται ἡ γυμναστικὴ καὶ ἡ ἀγρονομία. Τὴν τοιαύτην ὅμως ἐλευθερίαν μέχρι τοῦδε ἀνάπτυξιν τῶν Διδασκαλείων ἀνακόπτει ὁ πρωσσικὸς κανονισμὸς αὐτῶν τοῦ ἔτους 1854 περιορίζων τὴν εὐρεῖαν καὶ ἀρτίαν μόρφωσιν τῶν ἐν τοῖς Διδασκαλείοις φοιτώντων καὶ ἀπαγορεύων τέλεον τὴν διδασκαλίαν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ὡς παραγούσης «*ἀσάφειαν καὶ διαστροφήν*». Διὰ τοιούτων θεσμῶν περιοριστικῶν τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας καὶ τοῦ ἀληθοῦς φρονηματισμοῦ τοῦ λαοῦ ἐφρόνουν ὅτι συνέχουσι τὸν λαὸν ὑφ' ἑαυτοὺς οἱ διέποντες αὐτόν.

Σὺν τῷ χρόνῳ τὰ Διδασκαλεῖα ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ ἐβελτιοῦντο. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς ἀκμὴ αὐτῶν ἄρχεται μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον, καθ' ὃν διετρανώθη, ὅτι ὄχι τὰ γερμανικὰ τηλεβόλα, ἀλλὰ κυρίως οἱ Γερμανοὶ δημοδιδάσκαλοι ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους. Νέοι κανονισμοὶ καὶ διοργανισμοὶ ἐδραιωμένοι ἐπὶ ὑγιῶν παιδαγωγικῶν καὶ διδακτικῶν θεωριῶν ἀπὸ τοῦ 1872 ἀντικαθιστῶσι τοὺς παλαιούς. Τὰ Διδασκαλεῖα καὶ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἐξαίρονται καὶ βελτιοῦνται ἤδη συμμεταβαλλόμενα πρὸς τὴν νέαν περίβλεπτον θέσιν, ἣν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν παρέχουσιν εἰς τὴν Γερμανίαν αἱ νίκαι αὐτῆς κατὰ τῆς Γαλλίας, καθιστάμενα τὸ πρότυπον, καθ' ὃ ὀργανοῦται ἢ τείνει νὰ ὀργανωθῇ ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις σύμπαντος τοῦ κόσμου.

Περὶ τὰ 180 Διδασκαλεῖα λειτουργοῦσιν ἤδη ἐν Γερμανίᾳ 5000 καὶ πλέον δημοδιδασκάλους κατ' ἔτος παρέχοντα εἰς τὸ κράτος. Τὰ Διδασκαλεῖα ταῦτα εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον *συνδιαιτητικά*, τ. ἔ. παρέχουσιν εἰς τοὺς σπουδάζοντας ἐν αὐτοῖς κατοικίαν, τροφήν, κτλ. Οἱ ἐφιέμενοι νὰκολουθήσωσι τὸ διδασκαλικὸν στάδιον ἀποφοιτῶντες ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅπερ εἶνε ὀκτατάξιον, εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν κατατάσσονται πρῶτον εἰς τὰ λεγόμενα **προκαταρκτικὰ Διδασκαλεῖα**. Τὰ τοιαῦτα εἶνε ἰδιωτικὰ ἢ δημόσια, ἔχουσι δύο ἢ τρεῖς τάξεις, ἐνιαχοῦ μὲν αὐτοτελῶς ὑφιστάμενα, πολλαχοῦ δὲ συνηνωμένα μετὰ τῶν κυρίων Διδασκαλείων, τὰ ὁποῖα τότε ἐν ὅλῳ ἔχουσι πέντε ἢ ἕξ τάξεις, ἄλλως δὲ τρεῖς καὶ ἐνιαχοῦ τέσσαρας. Τὰ προκαταρκτικὰ Διδασκαλεῖα εἶνε ἡ γέφυρα οὕτως εἰπεῖν, δι' ἧς οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἰσέρχονται εἰς τὰ ἰδίως Διδασκαλεῖα, ὅταν θέλωσι νὰ γείνωσι διδάσκαλοι, χρησιμεύοντα οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίζωσι τὴν διαρκῆ καὶ ἐπαρκῆ παροχὴν μαθητῶν εἰς τὰ κυρίως Διδασκαλεῖα, ἀλλὰ νὰ ἐφοδιάζωσι ταῦτα καὶ μὲ εὐφυεῖς μαθητὰς παραλαμβάνοντα τοιούτους ἀμέσως ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, καθ' ὅσον σπανίως συμβαίνει ἐξ ἀνωτέρων ἢ εἰδικῶν σχολείων ἱκανοὶ μαθηταὶ νὰ ἐγκαταλείπωσι ταῦτα καὶ νὰ μεταπηδῶσιν εἰς τὰ Διδασκαλεῖα, καὶ τέλος τελειότερον οὕτω νὰ καταρτίζωσι τοὺς ὑποψηφίους διδασκάλους εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, ἰδίως εἰς τὰ τεχνικὰ μαθήματα, οἷα εἶνε ἡ μουσική, ἡ γυμναστική, ἡ ἰχνογραφία, κτλ., εἰς τὰ ὁποῖα τριετὴς ἐν τῷ Διδασκαλείῳ φοίτησις ἀτελῆ θὰ προσεπόριζε δεξιότητα. Παντοῖαι ὑποτροφίαι, δωρεὰν κατοικία ἢ διατροφὴ διευκολύνουσι τοὺς ἀπόρους καὶ ἐπιμελεῖς μαθητὰς νὰ διαπεράνωσιν αἰσίως τὰς σπουδὰς των ἐν τοῖς Διδασκαλείοις. Τὰ κτίρια τῶν Διδασκαλείων τῆς Γερμανίας ἰδίως τὰ νέα οὐ μόνον ἐπαρκῆ καὶ κατάλληλα εἶνε εἰς τὰς διδακτικάς, παιδευτικὰς καὶ ὑγιεινὰς ἀνάγκας τῶν σπουδαζόντων, μὲ ἰδιαιτέρας αἰθούσας ἰχνογραφίας, μουσικῆς, μὲ κήπους καὶ γυμναστικὰς αἰθούσας, μὲ φυσικὰ ἐργαστήρια, μὲ τέλεια διδακτικὰ ὄργανα, κττ., ἀλλὰ καὶ εὐπρεπῆ καὶ καλλιπρεπῆ. Ὁ ἀριθμὸς

τῶν ἐν ἑκάστῃ τάξει φοιτώντων οὐδαμοῦ ὑπερβαίνει τοὺς 30 μαθητάς, ἐνιαχοῦ δὲ ἰδίως ἐν τοῖς νεωτέροις Διδασκαλείοις ὁρίζεται μέχρις 25 τὸ πολὺ μαθητῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἰδίως ἡ πρακτικὴ ἐκμόρφωσις τῶν διδασκάλων καθίσταται ἀδύνατος, ἂν πλείους εἰς ἑκάστην τάξιν φοιτῶσι μαθηταί. Τὰ δ' ἐν τούτοις τοῖς Διδασκαλείοις κεκανονισμένα μαθήματα εἶνε: Τὰ θρησκευτικά, ἡ μητρικὴ γλῶσσα, ἡ παιδαγωγική, ἡ διδακτική, αἱ διδακτικαὶ ἀσκήσεις, ἡ γεωγραφία, ἡ ἱστορία, τὰ μαθηματικά, τὰ φυσιογνωστικά, ἡ γεωπονία, ἡ καλλιγραφία, ἡ ἰχνογραφία, τὸ τετράχορδον τὸ κλειδοκύμβαλον, ἡ ᾠδική, τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, ἡ θεωρία τῆς μουσικῆς, ἡ γυμναστική, ἐνιαχοῦ καὶ ἡ στενογραφία, ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, ἡ κηπουρική, ἡ δενδροκομία, ἡ κολυμβητική. Διὰ δὲ τὴν πρακτικὴν ἄσκησιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον τῶν μελλόντων δημοδιδασκάλων συνάπτονται μετὰ τῶν Διδασκαλείων πρότυπα μονοτάξια καὶ πολυτάξια δημοτικὰ σχολεῖα.

Ὁ νεαρὸς διὰ τῶν σημερινῶν Διδασκαλείων διαμορφωθεὶς δημοδιδασκαλικὸς τῆς Γερμανίας κλάδος, ἔξοχος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ κατώτερος οὐδενὸς ἄλλου κλάδου, ἐννοεῖ πληρέστατα τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν νὰ φανῇ ἄξιος τῆς ἀποστολῆς του, ὑπὲρ τῆς περαιτέρω μορφώσεως τοῦ ὁποίου προνοοῦσιν ἔκτακτα μαθήματα, παιδαγωγικὰ περιοδικά, διδασκαλικαὶ βιβλιοθῆκαι, περιοδικὰ συνέδρια, κττ. Βασιλεῖς δὲ καὶ ἡγεμόνες καραδοκοῦσι τὴν εὐκαιρίαν τῶν διδασκαλικῶν συνόδων ἵνα χαιρετίσωσι καὶ ἐνθαρρύνωσιν εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν τοὺς διδασκάλους καὶ διαπιστώσωσιν, ὅτι νέα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐποχὴ ἀνέτειλεν ὡς σύμβολον τῆς εὐημερίας αὐτῆς ἔχουσα τὴν καθολικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ἀνεξαρτήτως φύλου καὶ τάξεως. Καὶ ὄντως οὕτως ἔχει. Ἡ διέπουσα τὸν αἰῶνα ἡμῶν ἰδέα παρὰ τὴν ἐργασίαν εἶνε ἡ λαϊκὴ ἀγωγή, ὅπερ διατρανοῦται καὶ διὰ τῶν παντοδαπῶν περὶ ἀγωγῆς ἐκδιδομένων συγγραμμάτων ὑπερβαινόντων κατὰ πολὺ πᾶσαν ἄλλην πνευματικὴν παραγωγήν.

Τὸ ῥεῦμα τῆς ἀναμορφώσεως τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκ Γερμανίας ἀφορμηθὲν συνήρπασε πάντας τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς καὶ τοὺς πρὸς τὸν πολιτισμὸν ὀργῶντας. Πανταχοῦ κατεβλήθη καὶ καταβάλλεται εἰσέτι προσπάθεια περὶ τῆς τελειοτέρας ὀργανώσεως τοῦ ἐγκεφάλου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῶν Διδασκαλείων, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ πραγμάτωσις τοῦ σκοποῦ, ὃν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἐπιδιώκει. Ὅπου δὲν ὑπῆρχον Διδασκαλεῖα, ἱδρύθησαν τοιαῦτα, ὅπου δ' ἀτελῆ τοιαῦτα ὑφίστάντο, μετερρυθμίσθησαν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Δὲν ὑπάρχει τανῦν χώρα πεπολιτισμένη, εἰς ἣν νὰ μὴ λειτουργῇ ὁ ἀνάλογος πρὸς τὴν πρόοδον αὐτῆς ἀριθμὸς Διδασκαλείων. Ἐφ' ὅσον αἱ ἡμέτεραι πηγαὶ ἐξικνοῦνται, τὰ Διδασκαλεῖα ἀνὰ τὸν λοιπὸν κόσμον ἔχουσιν οὕτως.

Ἐν *Αὐστρίᾳ*, ἐν ᾧ μέχρι τοῦ 1871 προπαρεσκευάζοντο οἱ διδάσκαλοι δι' ἐκτάκτων μαθημάτων ἑξαμήνου μέχρι διετοῦς διαρκείας συνδεομένων μετά τινος ἀσκήσεως ἐν προτύποις σχολείοις, ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1874 ἱδρύθησαν Διδασκαλεῖα δι' ἄρρενας καὶ θήλεις διδασκάλους κατὰ τὰ κελεύσματα τῆς παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς, ἀνερχόμενα εἰς 71, ὧν 42 διὰ διδασκάλους καὶ 29 διὰ διδασκαλίσσας, τετρατάξια, εἰς ἃ ἐνιαχοῦ ὑπάρχει ἐπὶ πλέον καὶ προπαρασκευαστικὴ τάξις ἐκ 50 τὸ πολὺ μαθητῶν. Ἑκάστη τάξις τῶν Διδασκαλείων τούτων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃ περισσοτέρους τῶν 40 μαθητῶν. Ἡ ἐν τούτοις διδασκαλία παρέχεται δωρεάν. Συνάπτονται δὲ μὲ τὰ Διδασκαλεῖα μὲν τῶν ἀρρένων πρότυπα δημοτικὰ σχολεῖα πρὸς πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν ὑποψηφίων διδασκάλων, μὲ τὰ Διδασκαλεῖα δὲ τῶν θηλέων παρθεναγωγεῖα καὶ νηπιαγωγεῖα δι' ὅμοιον σκοπόν. Τὰ δεύτερα ἐκτὸς τῶν δημοδιδασκαλισσῶν παρασκευάζουσι νηπιαγωγοὺς καὶ διδασκαλίσσας τῆς ἐργασίας. Ἡ ἐν τῷ προτύπῳ δημοτικῷ σχολείῳ ἄσκησις τῶν ὑποψηφίων δημοδιδασκάλων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ τρίτου τῆς φοιτήσεως ἔτους, οἵτινες πρὸς πληρέστερον καταρτισμὸν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν καθηγητῶν των ἐπισκέπτονται καὶ ἄλλα δημοτικὰ σχολεῖα τοῦ τόπου, ἔνθα τὸ Διδασκαλεῖον, ἢ τῶν περιχώρων. Ἵνα δὲ οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι καταστῶσι γνώριμοι μὲ τὰ διάφορα παιδαγωγικὰ συγγράμματα καὶ ἱκανοὶ νἀναγινώσκωσι καὶ ὠφελῶνται ἐκ τούτων, δίδονται εἰς αὐτοὺς ἑκάστοτε τοιαῦτα καὶ ὑποχρεοῦνται, ἀφ' οὗ μελετήσωσι ταῦτα, νὰ δίδωσι λόγον γραπτῶς ἢ προφορικῶς περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν εἰς τοὺς καθηγητάς των. Μεταξὺ τῶν διδακτέων ἐν τοῖς Διδασκαλείοις μαθημάτων καταλέγεται ἡ γεωπονία καὶ ἡ περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας διδασκαλία. Οἱ μαθηταὶ πάντων τῶν Διδασκαλείων τῆς Αὐστρίας διαιτῶνται ἐκτὸς αὐτῶν. Ἐν *Οὐγγαρίᾳ* ὑπάρχουσιν 72 Διδασκαλεῖα καὶ 1 ἰδιωτικόν, ἐξ ὧν τὰ 20 διὰ διδασκαλίσσας. Τὰ μὲν διὰ διδασκαλίσσας εἶνε *συνδιαιτητικά*, τὰ δὲ διὰ διδασκάλους παρέχουσιν ἀντὶ μετρίου ἀντιτίμου εἰς τοὺς φοιτῶντας εἰς αὐτὰ μόνον τροφήν. Πτωχοί, ἐπιμελεῖς καὶ χρηστοήθεις μαθηταὶ λαμβάνουσι δωρεὰν τροφὴν ἢ ὑποτροφίαν χρηματικήν. Εἰς τὰ Διδασκαλεῖα προσαρτῶνται τοὐλάχιστον δύο στρέμματα κήπου διὰ γεωπονικὰς ἐργασίας. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εἰς μὲν τὰ τῶν ἀρρένων Διδασκαλεῖα διδάσκονται μετ' ἐφαρμογῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ γεωργίαν, εἰς δὲ τὰ τῶν θηλέων μετ' ἐφαρμογῆς εἰς τὴν κηπουρικὴν καὶ οἰκιακὴν

οἰκονομίαν, κατὰ τὰ λοιπὰ μαθήματα τὸ πρόγραμμα τῶν σύγγρικῶν Διδασκαλείων συμπίπτει πρὸς τὸ τῶν αὐστριακῶν.

Πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐν *Ἑλβετίᾳ* λειτουργοῦσι 37 Διδασκαλεῖα, ὧν 12 ἰδιωτικά. Αἱ τάξεις τῶν Διδασκαλείων ποικίλλουσιν ἀπὸ 2—4. Ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν διαφόρων σχολείων κατατάσσονται εἰς μὲν τὰ διτάξια Διδασκαλεῖα οἱ ἔχοντες συμπεπληρωμένον τὸ 17, εἰς τὰ τριτάξια τὸ 16 καὶ εἰς τὰ τετρατάξια τὸ 15 ἔτος τῆς ἡλικίας των. Εἰς τὰ διτάξια καὶ τριτάξια Διδασκαλεῖα γίνονται δεκτοὶ οἱ ἐξ ἀνωτέρων τοῦ δημοτικοῦ σχολείων προερχόμενοι, εἰς δὲ τὰ τετρατάξια ἀπόφοιτοι τοῦ δημοτικοῦ. Μὲ τὰ πλεῖστα Διδασκαλεῖα συνδέονται ὑποτροφεῖα. Μεταξὺ τῶν διδακτέων μαθημάτων εἴς τινα Διδασκαλεῖα καταλέγονται καὶ ἡ λατινικὴ καὶ ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα, εἰς δὲ τὰ Διδασκαλεῖα τῶν θηλέων ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία.

Μετὰ τὰ διδάγματα τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου ἡ *Γαλλία* ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως διδαχθεῖσα ἐκ τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς συμφορῶν ὅτι οἱ παραμελοῦντες ταύτην ἐν ἀμφιβόλῳ θέτουσιν αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ κράτους αὐτῶν. Ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν δημοκρατουμένη ἵδρυσεν ἡ Γαλλία πλείω σχολεῖα ἢ ἐν εἴκοσιν ἔτεσι μοναρχουμένη, καὶ μάλιστα καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπλήρωνε πέντε δὶς ἑκατομμύρια πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, διωργάνου καὶ ἐξώπλιζε νέον στρατὸν καὶ διεξῆγε παντοίους ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς καὶ βασιλικούς, κληρικόφρονας καὶ ῥιζοσπάστας, οἵτινες ὡς ὑπαίτιοι τῶν συμφορῶν καταπεσόντες μετὰ τὸν πόλεμον εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν ἐπειρῶντο παντοιοτρόπως νὰνέλθωσιν αὖθις ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Ἱδρύθησαν πανταχοῦ σχολικὰ κτίρια, ὧν ἐστεροῦντο τὰ σχολεῖα, διωργανώθησαν καὶ συνεπληρώθησαν τὰ πρὸ τῆς δημοκρατίας ὑφιστάμενα σχολεῖα, ἅτινα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν ἐκληροδότησεν ἡ αὐτοκρατορία, ἱδρύθησαν πάμπολλα νέα σχολεῖα, ἐλήφθησαν ἐν γένει καὶ λαμβάνονται ἤδη ἀφειδῶς ὅλα τὰ μέτρα, ὅσα ἀπαιτοῦνται νὰ καταστήσωσι τὴν λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν ἰσαξίαν τῆς ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἔνδοξον θέσιν τῆς Γαλλίας μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν. Μὲ τὴν ῥιζικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Γαλλίᾳ συνδέεται ἀναποσπάστως τὸ ὄνομα ἰδίᾳ τοῦ μεταρρυθμιστοῦ καὶ ἀναμορφωτοῦ ταύτης Ἰουλίου Φερρύ, ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. Ἰδιάζουσα μέριμνα πρὸ παντὸς λαμβάνεται περὶ τῆς προσηκούσης μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων. Πρὸς τοῦτο εἰς ὅλους τοὺς νομοὺς ἤδη λειτουργεῖ ὁ ἀνάλογος ἀριθμὸς Διδασκαλείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὧν 79 διὰ διδασκάλους καὶ 19 διὰ διδασκαλίσσας ὑφίσταντο πρὸ δεκάδος καὶ πλέον ἐτῶν, ἐπέκειτο δὲ ἡ σύστασις 8 νέων διὰ διδασκάλους καὶ 67 διὰ διδασκαλίσσας. Τὰ Διδασκαλεῖα ταῦτα καταβάλλουσι πᾶσαν φροντίδα νὰ παρασκευάσωσι τὸν Γάλλον δημοδιδάσκαλον οὐ μόνον ἱκανὸν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ μεταλαμπαδευτὴν παντὸς ὅ,τι ἤθελε συντείνῃ ἀμέσως μὲν εἰς τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν εὐημερίαν τῶν κοινωνιῶν, ἐν αἷς δρῶσιν, ἐμμέσως δὲ εἰς τοῦ ὅλου ἔθνους τὴν προκοπὴν καὶ δόξαν.

Ἡ *Ἰταλία* ἔχει κατὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἐτῶν 1872/73 115 Διδασκαλεῖα τριτάξια. Κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη παρασκευάζονται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ κατωτέρου στοιχειώδους σχολείου, κατὰ δὲ τὸ τελευταῖον εἰς τὴν τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Εἰς μὲν τὰ τῶν ἀρρένων Διδασκαλεῖα κατατάσσονται μετ' ἐξετάσεις οἱ συμπεπληρωμένον ἔχοντες τὸ 16, εἰς δὲ τὰ τῶν θηλέων τὸ 15 ἔτος τῆς ἡλικίας των. Τὸ πρόγραμμα καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἰταλικῶν Διδασκαλείων ποικίλλουσι. Τανῦν ὅμως καταβάλλεται πᾶσα προσπάθεια πρὸς διοργάνωσιν αὐτῶν κατὰ τὰ γερμανικά. Μεταξὺ τῶν διδακτέων μαθημάτων ἐν τοῖς Διδασκαλείοις τῶν ἀρρένων ἀναφέρεται ἡ καταστιχογραφία, στοιχεῖα ὑγιεινῆς, ἐνιαχοῦ καὶ ἡ γεωπονία ἀλλ' οὐχὶ ὑποχρεωτική, ἐν δὲ τοῖς τῶν θηλέων τὰ ἐργόχειρα. Τὰ πλεῖστα Διδασκαλεῖα τῆς Ἰταλίας εἶνε συνδιαιτητικά.

Ὁ νόμος τοῦ 1868 ἐκέλευεν ἐν *Ἱσπανίᾳ* τὴν ἵδρυσιν ἐν ἑκάστῃ αὐτῆς ἐπαρχίᾳ ἑνὸς Διδασκαλείου διὰ διδασκάλους καὶ ἑτέρου διὰ διδασκαλίσσας. Τὸ ἐν Μαδρίτῃ Διδασκαλεῖον καλεῖται κεντρικὸν Διδασκαλεῖον. Ἵνα διορισθῇ τις διδάσκαλος ἐκτὸς τοῦ διδασκαλικοῦ διπλώματος ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ ἡλικίαν οὐχὶ κατωτέραν τοῦ 20οῦ ἔτους.

Ἡ μόρφωσις τῶν μὲν δημοδιδασκάλων ἐν *Πορτογαλλίᾳ* συντελεῖται ἐν 5 Διδασκαλείοις, τῶν δὲ διδασκαλισσῶν ἐν τῷ Διδασκαλείῳ Λισσαβῶνος. Οἱ δημοδιδάσκαλοι τῆς Πορτογαλλίας ἔχουσι τοῦτο τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι καλοῦνται καθηγηταί. Ὁ νόμος τοῦ 1878 προέτεινε τὴν ἵδρυσιν 12 ἐν ὅλῳ Διδασκαλείων.

Αἱ *Κάτω Χῶραι* συντηροῦσιν 6 Διδασκαλεῖα, τετρατάξια, συνδιαιτητικά. Ἐκτὸς τούτων ὑφίστανται δύο Διδασκαλεῖα θηλέων ἐν Γρονίγγῃ καὶ Νορβήγῃ καὶ ἓν κοινὸν Διδασκαλεῖον διὰ διδασκάλους καὶ διδασκαλίσσας ἐν Ἀμστερδάμῃ.

Ἐν *Βελγίῳ* ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ κράτους 4 Διδασκαλεῖα διὰ διδασκάλους καὶ 2 διὰ διδασκαλίσσας· ἕτερα δὲ 7 συντηροῦνται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἓν ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Βρυξελλῶν. Διὰ τὰς διδασκαλίσσας ἱδρύθησαν ἕτερα 23

ἐκπαιδευτήρια ἐπ' ἴσης πρὸς προπαιδείαν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον. Εἰς τοὺς ἐνδεεῖς ὑποψηφίους διδασκάλους διατίθενται ὑποτροφίαι ἀπὸ 200 μέχρι 400 φράγκων. Κατὰ τὸ ἔτος 1875 αἱ τοιαῦται ἀνῆλθον ἐν συνόλῳ εἰς 488,594.70 φρ. Τὰ ὑπὸ τῆς πολιτείας συντηρούμενα Διδασκαλεῖα εἶνε τριτάξια, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τετρατάξια. Εἰς τὰ πρῶτα οἱ διευθυνταὶ καὶ καθηγηταὶ διορίζονται ὑπὸ τοῦ βασιλέως, εἰς τὰ τελευταῖα ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων. Κατὰ τὸ Β. Διάταγμα τοῦ 1879 διδάσκονται εἰς τὰ Διδασκαλεῖα καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ***συνταγματικοῦ*** καὶ ***διοικητικοῦ δικαίου*** καὶ δὴ 1. Συνοπτικὴ ἱστορία τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς χώρας. 2. Γνῶσις τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν συναφῶν εἰς τοῦτο νόμων. 3. Ἡ νομοθεσία τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ αἱ κύριαι διατάξεις αὐτῆς. Ἡ διδασκαλία πάντων τούτων γίνεται ὑπὸ ἰδίου καθηγητοῦ, εἰ δυνατὸν διδάκτορος τοῦ δικαίου. Ὁ αὐτὸς διδάσκει καὶ γενικὰς ἐννοίας τῆς ***πολιτικῆς οἰκονομίας*** καὶ ***στοιχεῖα τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου*** μετὰ τῶν κυριωτάτων ἀρχῶν τοῦ ***ἀστικοῦ δικαίου.***

Ἐν *Ῥωσίᾳ* τὰ Διδασκαλεῖα ἀνάγονται εἰς δύο κατηγορίας· εἰς Διδασκαλεῖα ἀποβλέποντα πρὸς μόρφωσιν δημοδιδασκάλων δι' ἀνώτερα δημοτικὰ σχολεῖα καὶ εἰς Διδασκαλεῖα προωρισμένα νὰ μορφώνωσι διδασκάλους διὰ κατώτερα σχολεῖα. Ἀμφότερα τὰ εἴδη εἶνε τριτάξια. Τὰ πρῶτα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1872 καὶ εἶνε συνδιαιτητικά. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν τοιούτῳ Διδασκαλείῳ ὁρίζεται εἰς 75, ὑπὲρ ὧν 60 διατίθενται ὑποτροφίαι. Δεκτοὶ εἰς ταῦτα εἶνε οἱ ἔχοντες ἡλικίαν 16—19 ἐτῶν καὶ ὄντες ἀπόφοιτοι τετραταξίου πρακτικοῦ λυκείου. Τοιαῦτα Διδασκαλεῖα ἔχει ἡ Ῥωσία 9, ὧν δύο ἰσραηλιτικά. Τὰ δεύτερα Διδασκαλεῖα δὲν διαφέρουσι τῶν πρώτων εἰ μὴ κατὰ τὴν διδακτικὴν ὕλην, ἥτις ἔχει μικροτέραν τὴν ἔκτασιν. Ἐν τισι τούτων διδάσκεται καὶ ἡ γεωπονία καὶ ἡ κηπουρική. Κατὰ τὸ 1877 ὑπῆρχον 91 τοιαῦτα Διδασκαλεῖα, ὧν τὰ ἓξ θηλέων. Τὰ ὑπάρχοντα Διδασκαλεῖα δὲν ἐπαρκοῦσι νὰ θεραπεύσωσι τὴν μεγάλην ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ ἐν Ῥωσίᾳ, ἣν πειρῶνται νὰ μετριάσωσιν ἔκτακτα μαθήματα διαρκείας 4—6 ἑβδομάδων πρὸς καταρτισμὸν δημοδιδασκάλων. Οἱ μαθηταὶ τῶν Διδασκαλείων ἀπαλλάσσονται τῆς στρατιωτικῆς θητείας· οἱ ἄποροι τούτων λαμβάνουσι δαψιλεῖς χορηγίας. Ἐν γένει πᾶν μέτρον λαμβάνεται πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ προσέλκυσιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον· οὕτω μετὰ δωδεκαετῆ μὲν ὑπηρεσίαν ἀπονέμεται εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους ὁ ***προσωπικὸς τίτλος τοῦ ἐπιτίμου πολίτου*** μετὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς στρατολογίας καὶ ἀπὸ πάντων τῶν δημοσίων φόρων καὶ βαρῶν, μετὰ δὲ εἰκοσαετῆ καὶ τὸ ***κληρονομικὸν δικαίωμα τοῦ ἐπιτίμου πολίτου.*** Ὁ μισθὸς τοῦ διευθυντοῦ Διδασκαλείου συμποσοῦται ἐτησίως εἰς 2000 ῥούβλια ἐκτὸς ἄλλων ὠφελημάτων.

Ἐν *Δανίᾳ* 5 δημόσια Διδασκαλεῖα καὶ πολλὰ ἰδιωτικὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων. Τούτων ἓν τὸ ἐν Ἱονστρούπῃ εἶνε συνδιαιτητικόν, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ οἱ μαθηταὶ διαιτῶνται ἐκτὸς τούτων. Κατὰ τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῶν ὀργανισμὸν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἐν Γερμανίᾳ.

Τὰ Διδασκαλεῖα τῆς ***Μεγάλης Βρεττανίας*** εἰς 49 ἀνερχόμενα εἶνε διετοῦς φοιτήσεως. Οἱ τρόφιμοι πληρώνουσιν ἐτησίως 15 λίρας ἀγγλικάς. Μετὰ τὰς διετεῖς σπουδὰς ὑφίστανται τὰς ἐξετάσεις, αἵτινες εἶνε διτταί, πρακτικαὶ καὶ γραπταί. Οἱ εὐδοκιμοῦντες εἰς ταύτας λαμβάνουσι πτυχίον δευτέρας ἢ τρίτης τάξεως, καθ' ὅσον πρώτης τάξεως πτυχίον δύνανται νὰ λάβωσι μετὰ μακρὰν ὑπηρεσίαν καὶ δὴ μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες μετ' ἐξετάσεις ἀνεκηρύχθησαν δευτεροβάθμιοι. Τὸ κτίριον τοῦ Διδασκαλείου συνήθως συνίσταται ἐκ προσθίου οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ κεῖνται ἡ κατοικία τοῦ διευθυντοῦ, ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὰ διδακτήρια, ἐκ δύο πρὸς τὰ ὄπισθεν ἑκατέρωθεν κειμένων πτερύγων καὶ τοῦ ὀπισθίου οἰκοδομήματος συνδέοντος πρὸς ἀλλήλας τὰς πτέρυγας ταύτας. Τὸ ὅλον ἀποτελεῖ τετράγωνον, ἔχον συνήθως ἐν τῷ μέσῳ κῆπον. Ἡ μία πτέρυξ περιέχει τὸ σπουδαστήριον καὶ τοὺς κοιτῶνας διὰ τοὺς διδασκάλους, ἡ δ' ἑτέρα τὰ αὐτὰ διὰ τὰς διδασκαλίσσας. Τοιαῦτα Διδασκαλεῖα δι' ἀμφότερα τὰ φῦλα ὑπάρχουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ 40, ἐτησίως 2000 διδασκάλους ἀπολύοντα. Ἡ γραπτὴ ἐξέτασις τῶν ἀπολυομένων συνίσταται εἰς τὴν ἀπάντησιν τετυπωμένων εἰς ἕκαστον μαθητὴν προτεινομένων ἐρωτήσεων. Τὰ γραπτὰ τῶν ἐξετάσεων δὲν διορθοῦσιν οἱ ἐν τῷ Διδασκαλείῳ διδάσκοντες, ἀλλ' ἴδιοι ὑπὸ τοῦ κράτους διοριζόμενοι ἐξεταταί.

Ἡ *Νορβηγία* προνοεῖ πρὸς μόρφωσιν δημοδιδασκάλων δι' 6 ἀξιολόγων Διδασκαλείων καὶ ἑτέρων 8 κατωτέρων, ἐχόντων τὸν τύπον τῶν παρ' ἡμῖν Ὑποδιδασκαλείων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐν μέρει κατηργήθησαν. Οἱ ἐν τούτοις διδάσκοντες κατὰ μέγα μέρος ἔχουσιν ἀκαδημαϊκὴν μόρφωσιν, τινὲς δὲ προέρχονται ἐξ αὐτῶν τῶν Διδασκαλείων.

Ἡ *Σουηδία* ὡς πρὸς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν κατέχει περιφανεστάτην θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Σουηδίας καὶ ἰδίᾳ τῶν Διδασκαλείων ὀφείλεται εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς παιδείας Κάρλσον, ἔξοχον ἱστορικόν της. Δὲν εἶνε ὑπερβολή, ἄν τις εἴπῃ, ὅτι ἡ Σουηδία ἤδη

κέκτηται τελείαν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, πρὸς καταρτισμὸν τῶν διδασκάλων τῆς ὁποίας λειτουργοῦσιν 7 Διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ 5 θηλέων, εἰς ἃ πρέπει νὰ καταλεχθῶσι δύο εἰσέτι μικρότερα Διδασκαλεῖα διὰ Λάπωνας καὶ Φιννούς. Τὰ Διδασκαλεῖα ταῦτα εἶνε τετρατάξια· οἱ ἐν τούτοις σπουδάζοντες διαιτῶνται ἐκτὸς αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν διδασκομένων ἐν τούτοις μαθημάτων καταλέγεται καὶ ἡ χειροτεχνία. Ἡ δὲ Γυμναστική, ἥτις ἐν Σουηδίᾳ ἔλαβε τὴν τελειοτάτην μορφὴν καὶ θεωρεῖται ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἕλλησιν ἀναγκαιότατον παίδευμα τῆς νεότητος, καλλιεργεῖται ἐν τοῖς Διδασκαλείοις μετ' ἐκτάκτου ζήλου, διδασκομένη ὑπ' ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ ἀναλαμβανόντων πρὸς τῷ στρατιωτικῷ ἔργῳ τὴν διδασκαλίαν ταύτης ἢ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λαμβανόντων 1—2 ἐτῶν ἄδειαν, ὅτε μόνον ἐπί τινας ἑβδομάδας καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐκπληροῦσι τὰ στρατιωτικὰ αὐτῶν καθήκοντα.

Πρὸς μόρφωσιν δημοδιδασκάλων ἐν τῇ *Β. Ἀμερικῇ* κατὰ τὸ 1875 ἐλειτούργουν 137 Διδασκαλεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὧν 56 ἰδιωτικά. Ἡ ἐν τούτοις φοίτησις εἶνε τριετής. Δικαιοῦνται πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς μὲν τὰ Διδασκαλεῖα τῶν ἀρρένων οἱ συμπληρώσαντες τὸ 17, εἰς δὲ τὰ τῶν θηλέων τὸ 16 ἔτος τῆς ἡλικίας των. Τὸ πρόγραμμα τῶν Διδασκαλείων μεταξὺ τῶν ἄλλων μαθημάτων περιλαμβάνει καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας. Τὰ Διδασκαλεῖα ταῦτα δὲν ἔχουσι πανταχοῦ τὸν αὐτὸν ὀργανισμόν, ἀλλὰ ποικίλον. Πολλὰ ἰδιωτικὰ Διδασκαλεῖα ἐκτὸς τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ ἐπιδιώκουσι καὶ γενικωτέρους μορφωτικοὺς σκοπούς.

Ἐν φιλοτίμῳ ἁμίλλῃ πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν βαίνει ἡ *Ἰαπωνία*. Ἡ ἐκπαίδευσις ἀπαραίτητον τῆς προόδου αὐτῆς στοιχεῖον θεωρηθὲν ἐδράζεται ἐπὶ ὅλως ὑγιοῦς εὐρωπαϊκῆς βάσεως καὶ τυγχάνει πάσης δυνατῆς μερίμνης νὰ φανῇ ἀξία τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς της. Τὰ σχολεῖά της πολλαπλασιάζονται ἤδη, ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν ἀναλφαβήτων ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος σημαντικῶς περιορίζεται. Διὰ τὰ Διδασκαλεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἅτινα πρό τινων ἐτῶν ἀνήρχοντο ἐκτὸς τῶν Διδασκαλείων διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν εἰς 91, καταβάλλεται ἰδιάζουσα μέριμνα ὀρθῶς τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν στοχαζομένη. Ὅτι δ' ὑγιῶς ἡ κυβέρνησις τῆς Ἰαπωνίας ἀντιλαμβάνεται τῆς ὑψηλῆς σημασίας καὶ ἀποστολῆς τῶν Διδασκαλείων, καταφαίνεται ἀριδήλως ἐκ τῆς ὡραίας περικοπῆς τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. «Τὸ Διδασκαλεῖον», λέγει ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ ὁ Ἰάπων ὑπουργός, «εὑρίσκεται πρὸς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἰς τὴν αὐτὴν σχέσιν εἰς οἵαν εὑρίσκεται πηγὴ πρὸς τὸ ἐξ αὐτῆς πηγάζον ὕδωρ. Διὰ νὰ κατανοήσῃ τις τελείως τὴν κατάστασιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, πρέπει πρότερον νὰ γνωρίσῃ σαφῶς τὸ Διδασκαλεῖον. Καθὼς δὲ ἡ πηγὴ πρέπει νὰ διατηρῆται διαυγὴς καὶ παντὸς ῥύπου ἀπηλλαγμένη, ἵνα ἐκρέῃ ἐξ αὐτῆς καθαρὸν ὕδωρ, οὕτως καὶ ἡ κατάστασις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τότε μόνον εἶνε ἡ προσήκουσα, ἐὰν τὸ ἐκ τῶν Διδασκαλείων εἰς τοῦτο παρεχόμενον στοιχεῖον εἶνε ἁγνὸν καὶ καρποφόρον».

(Ἕπεται τὸ τέλος).

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ κατωτέρω παρατιθεμένου διηγήματος ἀνήκει εἰς τὴν γενεὰν τῶν Ὕσμαν, τῶν Μαργερίτ, τῶν Ρόδ, καὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες διεδέχθησαν τὴν ἐπίλεκτον χορείαν τοῦ Ζολᾶ, Γκογκούρ, Δωδέ, Μπουρζὲ ἐν τῇ συγχρόνῳ Γαλλικῇ λογογραφίᾳ. Ὁ Ροσνὺ (ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο συνεργάζονται, κατὰ ζῆλον τῶν Γκογκούρ, δύο ἀδελφοὶ) ταχέως διεκρίθη μεταξὺ τῶν ὁμοτέχνων αὐτοῦ καὶ κατέλαβε θέσιν περιφανῆ, καὶ εὐρωπαϊκῆς φήμης ἠξιώθη διὰ τὰ μυθιστορικὰ αὐτοῦ ἔργα, τὰ ὁποῖα σφραγίζει ἡ ἰσχυρὰ σφραγὶς ἀνεξαρτήτου διανοίας, καὶ ἐμβριθείας φιλοσοφικῆς, ὑπερηφάνου δὲ εἰλικρινείας, ἀποστεργούσης τὴν ἀπόκτησιν δημοτικότητος διὰ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς πολλοῖς, τολμηρᾶς δὲ πρωτοτυπίας καὶ ὑπὸ πραγματικὴν καὶ ὑπὸ λεκτικὴν ἔποψιν. Ὁ Ροσνύ, ἐμφανισθεὶς κατὰ πρῶτον ὡς μαθητὴς τοῦ Ζολᾶ, ταχέως ἀπεσχίσθη τοῦ διδασκάλου, ἀπὸ φυσιοκρατικοῦ συγγραφέως ἀναπτυχθεὶς εἰς ἕνα ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς συμβιβαστικῆς καὶ συνθετικῆς ἐκείνης τάσεως καὶ ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν «ἐπιστημονικὸν ἰδεαλισμόν»· ὑπὸ τὸ κράτος ταύτης ὁ συγγραφεὺς ὠφελεῖται μὲν ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἀποκαλυπτούσης ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐκ πολλῶν ἀπατηλῶν ἀντιλήψεων ἀπολυτρούσης, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀποδέχεται τὸν ἄνθρωπον μεταξὺ τῶν πραγμάτων τούτων ὡς ἐστερημένον αὐτεξουσίου καὶ πάσης δυνάμεως ὅπως κατισχύσῃ τοῦ μοιραίου, τῆς φορᾶς τῶν ἐναντιοτήτων, τῶν τυφλῶν νόμων τῆς φύσεως. Τοὐναντίον διὰ τῶν ἔργων τοῦ Ροσνὺ διήκει ἡ δύναμις τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως, ἐπιβαλλομένης καὶ ὑπερνικώσης τὰ ἐμπόδια, οἱ δὲ ἥρωες αὐτοῦ δὲν εἶνε παθητικὰ ὄντα, δοῦλα τῶν ὀρέξεων, τυφλῶς ὑφιστάμενα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ἠθικά, ἐνεργὰ καὶ κατὰ λόγον ὑποκείμενα. Διὸ καὶ ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέως τῆς «Κυριάρχου Ἀγαθότητος» καὶ τῆς «Ἀναστάσεως» κρίνεται ὡς μᾶλλον συγγενεύουσα πρὸς τὴν τέχνην τῶν μεγαλωνύμων κηρύκων τοῦ κάλλους τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, ὡς ὁ ρῶσσος Τολστόϊ καὶ ὁ νορβηγὸς Βγιόρνσον.

Εἰς δύο κατηγορίας διαιροῦνται τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ροσνύ: εἰς τὰ ἀναλύοντα τὸν σύγχρονον βίον, (συνεχῶς δὲ ἀσμενίζοντα εἰς παραστάσεις ἀγγλικῶν ἠθῶν καὶ χαρακτήρων), καὶ εἰς τὰ ἀναπλάττοντα μετ' ἐπικῆς μεγαλειότητος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς παλαιοντολογίας, τὰς σκοτεινὰς περιόδους τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Παροιμιώδης ἀπέμεινεν ἡ ἀρχὴ ἑνὸς ἐκ τούτων: «Πρὸ εἴκοσι χιλιάδων χρόνων...» Ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἰδιοτυπία διακρίνει ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν τὰ ἔργα, ἡ αὐτὴ γενναία φιλοσοφία, ἡ αὐτὴ γλῶσσα, βρίθουσα νεολογισμῶν, καὶ καταχρωμένη μεγάλως τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων, ἐξ οὗ, κατά τινας κριτικούς, σκωρία τις σχολαστικότητος ἐπικάθηται τοῦ στίλβοντος αὐτῆς μετάλλου. Διὰ τῶν συγγραφῶν τοῦ Ροσνὺ τὸ σύγχρονον γαλλικὸν μυθιστόρημα ἠύρυνεν ἐπὶ μᾶλλον τοὺς ὁρίζοντας αὐτοῦ, εὐχῆς δ' ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἡ παρ' ἡμῖν μετάφρασις ἔργων, ὡς τὰ τοῦ Ροσνύ, προσοικείωνε τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν πρὸς τὴν ὑψηλὴν καὶ γνησίαν μυθιστορικὴν φιλολογίαν, πρὸς ἣν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συγκοινωνοῦμεν διὰ συγγραφικῶν βιομηχανημάτων, ἀκατονομάστων.

Π.

Η ΑΝΘΡΩΠΟΦΑΓΟΣ

[*Διήγημα ἐκ τῶν τοῦ Ροσνύ.*]

1

Τὸ λυκόφως ἀπέθνησκεν ἐπὶ τῶν λόφων, ἡ σελήνη τεραστία ἀνυψοῦτο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοντωτῆς ῥωγμῆς τῶν δύο δρυμώνων. Ἡ γῆ διάθερμος ἀκόμη ἐκ τῆς ἡμέρας, ἡ αἰφνιδία κατάπαυσις τῆς αὔρας, αἱ νυκτεριναὶ ἀπηχήσεις τῆς ζωϊκῆς ζωῆς, τὸ κάλλος τοῦ στερεώματος ἐπὶ γῆς ἀνυποτάκτου εἰς τὸν ἄνθρωπον μετὰ πολιτισμὸν χιλιετηρίδων, ἀκόλαστος, ἀγρία τις γονιμότης ἀχανὴς ὡς ὁ αἰθήρ, ἀνίκητος ὡς ὁ Ὠκεανός, συνέθλιβεν, ἐκυρίευε, κατελάμβανε τὴν καρδίαν τοῦ Ἰακώβου Μακάρθη, καὶ τὴν ἔκαμνε νὰ ξεχειλίζῃ ἀπὸ μεγαλεῖον καὶ ποίησιν.

Ὄπισθέν του ἠκολούθει ταπεινὸς υἱὸς τῶν Ἰνδιῶν, Μπαβατζαῖος ὁ Δρομεύς, ἰσχνός, ὑψηλὸς τοὺς ὤμους καὶ δειλός, πλασμένος ἀπὸ ἐλάχιστόν τι ποσὸν ὕλης· ἀλλ' ὅμως εἶχε διαυγῆ τὸν ἐγκέφαλον, νοήμονα καὶ γλυκεῖαν τὴν ἔκφρασιν τοῦ στόματος. Προηγεῖτο ὁ Τζοῦνα, ὁ ὁδηγός, ὁ παραχωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ χωρίου Ναρδοναρὲς διὰ νὰ ὑποδείξῃ τὸ κρησφύγετον τῆς τίγριδος, τῆς Ἀνθρωποφάγου, ἡ ὁποία πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἁρπάσει ἕνα γεωργόν. Καὶ καθόσον προέβαινον, ἡ νὺξ ἐψιθύριζε μεγαλοφωνότερον καὶ φοβερώτερον, οἱ μηκυθμοὶ τῶν θηρίων παρετείνοντο ἐπὶ τῆς πεδιάδος· μεγαλόσωμοι νυκτερίδες ἔπλεον ἐντὸς τοῦ χρυσοειδοῦς φωτός.

Ὁ Μπαβατζαῖος ἐπλησίασε τὸν Μακάρθη· τὸν τρόμον του ἀντεστάθμιζεν ἐνδόμυχος ὑπερηφανία πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ δασυμάλλου Ἰρλανδοῦ μὲ τὰς πολεμικῶς ἐξαστραπτούσας κόρας, μὲ τὴν τραχεῖαν καὶ ἀγαθήν, εὐερέθιστον, καὶ περιπαθῆ φυσιογνωμίαν.

— Πλησιάζομεν; ἠρώτησεν ὁ Ἰάκωβος.

— Ναί, κύριε.

2

Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τινος στενοῦ μεταξὺ βράχων, ὁ Τζοῦνα ἐσταμάτησε τρέμων. Ἔτεινε τὴν χεῖρα, καὶ ἐστέναξεν:

— Ἐκεῖ!

Ἐπὶ κολπωτῆς ἐπιφανείας ἐξετείνετο γωνία γῆς ἐξ ἐκείνων ἔνθα ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν ἐλευθέρων δυνάμεων, ἡ πάλη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ὁρμεμφύτων, παράγουν τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν σῆψιν. Ἡ σελήνη εἰργάζετο διακεντῶσα τὰς συκᾶς, τοὺς στυγνοὺς κορμούς, τὰς κορυφὰς τῶν φυλλωμάτων. Ἐφιλοτέχνει τρίχαπτα μεταξὺ τῶν λιανῶν, τῶν λειχήνων, τῶν ρητινῶν, ἐπὶ ἕλους πεπληρωμένου ἐκ παλαιῶν φλοιῶν, μισομαραμένων καλάμων, σμαραγδοειδῶν φυκῶν· τὸ στερέωμα ἐφαίνετο ὡς ἀποτελούμενον ἐξ ἀστερισμῶν κλαδισκομόρφων, ἀπαίσια ζῶα εἵρπον καὶ ἔφευγον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔπλεον ἐπὶ τῶν βεβαρυμένων ὑδάτων. Πανταχοῦ σύγχυσις γενέσεων καὶ ἀγωνιῶν, στυγερῶν σκιῶν καὶ βλαστήσεων ἀργυρόχρων ἀνθῶν, δυσαρέστων τελματωδῶν ἀναθυμιάσεων· πανταχοῦ ἡ λεπτεπίλεπτος οὐσία ἀρωματωδῶν φυτῶν. Κατὰ τὰ διάμεσα τῆς σιωπῆς ἠκούοντο οἱ στεναγμοὶ μυστηριώδους ὡς ὑποχθονίας πηγῆς, καὶ οἱ μεμακρυσμένοι γόοι τῶν θώων.

— Ἐκεῖ εἶνε ἠρώτησεν ὁ Μακάρθης. Ξέρεις ἀκριβῶς τὸν τόπο;

— Μία μέρα χειμωνιάτικη, ἀπεκρίθη ταπεινῶν τὴν φωνὴν ὁ Τζοῦνα, ἐκεῖ ποῦ κυνηγοῦσα ἕνα δαμάλι ποῦ μῶφυγε, τὴν εἶδα τὴν Ἀνθρωποφαγισσα· στὴν ἄκρη τῆς σπηλιᾶς της...

Καὶ προσέθηκε διὰ φωνῆς σχεδὸν ἀνεπαισθήτου, φρικιῶν ἀπὸ κορυφῆς μέχρις ὀνύχων:

— Ὅ,τι εἶχε τελειώσει τὸ φαγί της· μιὰ γυναῖκα... Ὕστερα καὶ ὁ Σανδραναχούρ, ὁ ἴδιος ποῦ ἁρπαξε σήμερα τὸ βράδυ, στάθηκε μάρτυρας στὸν ἴδιο τόπον ἑνὸς ἄλλου ὅμοιου φαγωμοῦ...

— Καλά· εἶπεν ὁ Μακάρθης· μπορεῖς νὰ μ' ὁδηγήσῃς ὡς τὸ τέλος;

— Μπορῶ, ἀπήντησεν ὁ Ἰνδός, μετὰ γλυκείας ἐγκαρτερήσεως.

— Δρόμο, τότε!

Ἠρεύνησαν τὰς λόχμας· εὗρον φυσικὴν ἀτραπόν, σκαφεῖσαν ἀπὸ τὴν ροὴν τῶν χειμερίων ὑδάτων. Ἡ σελήνη, εἰς τὸ ἥμισυ τῆς πρὸς τὸ ζενὶθ πορείας της, διετρύπα τὰς κλάδους διὰ καθαρῶν ἀνταυγειῶν· οἱ τρεῖς ἄνδρες προέβαινον δυσκόλως καὶ κούφως, ὀξέως βλέποντες πρὸς τὸ ἡμίφως. Τὸ τρίψιμον τῶν ἐνδυμάτων ἐπὶ τῶν φυτῶν, τῶν ποδῶν των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, σχεδὸν συνεχέετο πρὸς τοὺς θορύβους τῶν ζώων, ἀγρευόντων τροφήν, πρὸς τὸ ἐλαφρὸν τρεμόσεισμα τῶν συκῶν. Λεπτεπίλεπτον πένθος, ἀπαισία τις βελουδίνη δροσερότης ἐξεπορεύετο ἐξ ὅλων τῶν ἀοριστιῶν τῆς γύρω φύσεως. Ὡς ἔμψυχος ὁ κίνδυνος ἐνήδρευε πέριξ των, μετεμόρφωνε τὰς ἀπόψεις τῶν πραγμάτων, ἐνέγραφε πανταχοῦ τερατώδη καὶ βαθέα σύμβολα.

Ὁ Μπαβατζαῖος καὶ ὁ Τζοῦνα, ἐπὶ τῇ ἀναποφεύκτῳ προσεγγίσει τοῦ κινδύνου, μετέπιπτον εἰς εἶδός τι ὑπνώσεως, πηγῆς τῆς παθητικῆς ἀνδρείας τόσων καὶ τόσων Ἀνατολιτῶν, τῶν ἀντιστάσεων ἐκείνων, τῶν πράων, ἀλλ' ἐπιμόνων, πρὸ τῶν ὁποίων ἡ Δύσις ἀναγκάζε-

ται νὰ ὑποχωρῇ κάποτε. Μὲ διεσταλμένας τὰς κόρας, ἡμίσβεστον τὴν σκέψιν, ἐβάδιζαν ὡς ὑπνοβάται, ἐνῷ εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ Μακάρθη ἡ θέλησις, τὰ νεῦρα, ὁ λόγος συνεκρότουν σφοδρὰν μάχην· ἀλλὰ τὸ ἄηθες τῶν φοβερῶν τούτων στιγμῶν δὲν καθίστα ἀμφίρροπον τὴν ἐνέργειάν του· ἐπίστευεν εἰς τὴν εὐστάθειαν τοῦ βραχίονός του, εἰς τὴν ὀξυδέρκειαν καὶ τὴν σκοπευτικήν του δεξιότητα. Αἰσθανόμενος ζωηροτέρους τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας του, συνησθάνετο ὡσαύτως τὴν ρωμαλέαν ἡδυπάθειαν τῶν ἀνδρείων, τὴν ἠλεκτρικὴν εὐθυμίαν ἀγῶνος ἐν τῷ ὁποίῳ καμμία θλιβερὰ σκέψις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναμιχθῇ.

Ἐνῷ δὲ ἀνεκίνει ταῦτα πάντα ἐν τῷ πνεύματί του, κατὰ τὸν ἐλάχιστα ἀναλυτικὸν τρόπον τῶν ἀνθρώπων τῆς δράσεως, εἶδε τὸν Τζοῦνα φρικιῶντα καὶ στρεφόμενον πρὸς αὐτόν.

— Ἐφτάσαμε. . . Νὰ τὸ ξέφωτο· πίσω ἀπὸ τὸ βράχο ἐκεῖνο. . .

Ἐσταμάτησαν. Ὁ Ἰάκωβος ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὸ ὅπλον του· ἓν ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶχε δώσει νὰ κρατῇ ὁ Μπαβατζαῖος διὰ νὰ ἦνε εὐλιγυστότερος καὶ εὐσταθέστερος ὁ βραχίων του ἐν τῇ ὑπερτάτῃ ὥρᾳ. Δίχως λέξιν νὰ προσθέσουν, ἐβράδυναν ἐπὶ μᾶλλον τὸ βῆμα, ἔφθασαν καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸν βράχον, καὶ ἐκεῖ ἐγονάτισαν. Λεπτὴ συστὰς θάμνων παρενετίθετο μεταξύ των· ἤρκει διὰ νὰ τοὺς καθιστᾷ ἀοράτους· ἀλλὰ κλίνων τις τὴν ὄψιν ἐπὶ τὰ πρόσω, ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ καὶ τὰ ἐλάχιστα ἐπὶ τοῦ ἀδένδρου ἐκείνου ὑπαίθρου τὸ ὁποῖον μόλις ἐκάλυπτον θαμνόδενδρα καὶ ἐφώτιζε λάμψις τέλματος ζωηρὰ ὡς ἡλιόλαμψις μεγάλης λυχνίας ἐντὸς οἰκήματος. Ἀψοφητὶ ὁ Μακάρθης ἔκυψεν ὑπεράνω τοῦ βράχου καὶ ἐπλησίασε κατὰ μέτωπον τοὺς θάμνους.

3

Ἡ ψυχή του ἐπλήσθη ἀκατανομάστου φρίκης.

Πρὸς τὸ μέσον τοῦ μέρους ἐκείνου, εἰς τὴν ἄκραν τρώγλης, ἀπαρτιζομένης ἐξ ὑπερκειμένων ἀλλήλων λιθίνων ὄγκων, διεγράφετο τὸ σχῆμα τοῦ κυριάρχου θηρίου, ἡ κολοσσιαία τίγρις ἐνοκλάζουσα. Μεταξὺ τῶν τεραστίων ὀνύχων της ἔκειτο ὁ γεωργὸς Σανδραναχούρ. Δὲν ἦτο νεκρός, δὲν ἐφαίνετο μάλιστα οὔτε πληγωμένος, τοὐλάχιστον βαρέως πληγωμένος. Τὸ ὀξὺ βλέμμα τοῦ Ἰρλανδοῦ διέκρινε τὰ βλέφαρα ἐκείνου νὰ ἀνοιγοκλείουν κατὰ διαλείμματα ἀρκούντως μακρά, καὶ τὸ στῆθος του νὰ πάλλῃ ὡς στῆθος στρουθοῦ, συλληφθέντος εἰς τὴν παγίδα. Ἡ τίγρις τὸν ἐκρατοῦσεν ἐκεῖ νωχελέστατα, μὲ ἡμικλείστους ὀφθαλμούς, ὡς ἡ γάτα τὸν ποντικόν. Καὶ ὡς ἡ γάτα ἦλθε στιγμὴ καθ' ἣν ἀφῆκε τὴν λείαν της καὶ ἀπεσύρθη ἐν στάσει ἀδιαφορίας, ἐπιτετηδευμένης ἀπροσεξίας, ὑπνηλῆς χάριτος.

Ὁ Ἰρλανδὸς μὲ τὸ ὅπλον ἐπ' ὤμου δὲν ἐτόλμησε νὰ πυροβολήσῃ· αἴσθημα ὀργῆς, οἴκτου, ὀδύνης, καθίστα ἐπισφαλῆ τὴν χεῖρά του. Δύο τρομακτικὰ λεπτὰ διέρρευσαν. Ἔπειτα ἀργὰ ἀργὰ ὁ Σανδραναχούρ ἐκινήθη, ἐξέτεινε τὰς χεῖρας, ὑπηγέρθη ἐπὶ τῶν ἀγκώνων του. Ἡ σελήνη κατεφώτιζε τὸ πρόσωπόν του ἀποσυντεθειμένον ἐκ τῶν μαρτυρίων ἀπειρομεγέθους τρόμου. Τὸ ψηλάφημα τοῦ θανάτου εἶχε καταστήσει ἄκαμπτον τὸ στόμα του καὶ πληρώσει καταπλήξεως καὶ μεγεθύνει ὑπερμέτρως τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν του.

Ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν τίγριδα. Ἐκείνη ἐφαίνετο ὅτι ἔβλεπεν ἀλλαχοῦ, ἀπολύτως ἀδιαφοροῦσα περὶ τῆς λείας της, νυσταλέα. Τότε ὁ Σανδραναχούρ ἤρχισε νὰ ἕρπῃ, διαγράφων βραδεῖαν καμπύλην, καὶ κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ δύο μέτρα περίπου. Ὁ Μακάρθης ἔβλεπε πλησιάζον τὸ πελιδνὸν πρόσωπον τοῦ ἀθλίου καὶ πάλιν ἐσκόπευσε μὲ τὸ ὅπλον του. Δυστυχῶς μία κίνησις τοῦ Σανδραναχούρ κατέστησεν ἀδύνατον πᾶσαν παρέμβασιν· ἡ κεφαλή του ἔκειτο ἐντὸς τῆς σκοπευτικῆς γραμμῆς.

Ἐν τούτοις, ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τὴν ἐπίμονον ἀδιαφορίαν τῆς Ἀνθρωποφάγου, ὁ γεωργὸς ἤρχισε ταχύτερον νὰ ἕρπῃ. Σπαρακτική τις ἐλπὶς ἐφώτισε τοὺς ὀφθαλμούς του, ἀλλὰ διὰ νὰ σβεσθῇ ἐν τῷ ἅμα· ἤκουσε τὸ θηρίον κινούμενον. Ἐξαφνικὰ ἐκείνη καταμέτρησε τὴν ὁρμήν της, ἐτινάχθη, ἐπήδησεν. Ὁ ἄνθρωπος ἀφέθη, ἐκύλισε κατὰ γῆς, καταληπτικός· πάλιν εὑρέθη ὑπὸ τοὺς γιγαντιαίους ὄνυχας, ἀντιμέτωπος τῶν ὠχρῶν ὀδόντων καὶ τῶν μεγάλων φοβερῶν ὀφθαλμῶν.

— Παίζει! ἐψιθύρισεν ὁ Τζοῦνα, ὅστις εἶχε προχωρήσει πλησίον τοῦ Μακάρθη.

— Ναί, εἶπεν ὁ ἄλλος, παίζει, τὸ καταραμένο θηρίο!

Σκότη ἐκυρίευσαν τὴν ψυχήν του. Εἶδε μεγεθυνόμενον ἐν πενθίμῳ, ἀποθεώσει τὸ θηρίον ὅπερ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀκόμη δεσπόζει τοῦ ἀρχαίου Ἰνδοστὰν καὶ τολμᾷ ὄχι μόνον νὰ καταβροχθίζῃ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ νὰ παίζῃ μαζί του.

Ἐν τῷ στιγμαίῳ ἐκείνῳ τρόμῳ διεῖδε, διά τινων εὐφυῶς μετατοπιζομένων δυνάμεων, δι' ὀλίγον μεγαλειτέρας τινὸς δόσεως δόλου, προστιθεμένης εἰς τὴν τρομακτικὴν γοργότητα καὶ τὸ μυῶδες τῶν τίγρεων, διά τινος εἴδους πνεύματος ἐπικοινωνίας εἰς ποσὸν ἐλάχιστον, τὸ δυνατὸν τῆς κυριαρχίας τοῦ αἰλουροειδοῦς θηρίου. Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ πνεῦμά τι ἐκδικήσεως ἐπλήρωσε τοὺς στοχασμούς του, σφοδρά τις βούλησις νὰ καταβάλῃ τὴν Ἀνθρωποφάγον χωρὶς νὰ τὴν φονεύσῃ, νὰ τὴν βασανίσῃ καὶ νὰ τὴν ὑβρίσῃ, νὰ καταστήσῃ πρὸς αὐτὴν αἰσθητὴν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὄντος, τὸ ὁποῖον ἦτον ἡ λεία της ἀπὸ ἑξαετίας.

— Ἀταραξία!

Βαθμηδὸν ἐπέτυχε νὰ κατασιγάσῃ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας του, νὰ καταστείλῃ τῆς ὀργῆς του τὴν ἔκρηξιν. Ἐν τούτοις ἡ τίγρις μὲ ψιθυρίσματα, μὲ ἐλαφρὰ καὶ εὔστροφα κινήματα ἀπήλαυεν ἀπλήστως τὴν χαρὰν τοῦ κράτους καὶ τῆς ἰσχύος της, ἐστριφογύριζε τὸν Σανδραναχούρ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος, ζαρωμένος, ἐφαίνετο ὡς ἄσημόν τι φυτοφάγον ζῶον ἰσχνὸν καὶ ἀσθενικὸν καὶ ἀνυπεράσπιστον ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς βασιλίσσης τῶν ζουγκλῶν καὶ τῶν δασῶν. Κεκορεσμένη ἐκείνη ἠθέλησε μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ὑπερτάτην παιδιὰν ὠπισθοχώρησε βραδέως, φρικιῶσα ἐξ ἡδυπαθείας· καὶ ὅλαι της αἱ κινήσεις διετύπουν τὴν πρόκλησιν τῶν ἰσχυρῶν πρὸς τοὺς ἀδυνάτους, ζωηρόν, εὔστροφον, περίκομψον σύμβολον τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος.

Ὅταν ἀπεμακρύνθη εἰς ἀπόστασιν δύο ὑαρδῶν, ἐστάθη ἀκίνητος· οἱ ἠλεκτροειδεῖς ὀφθαλμοί της ἐμισόκλεισαν. Ἐξέφραζε τὴν πλήρη βεβαιότητα, τὴν ἐκ τῆς ζώσης τροφῆς ἐκείνης ἡδονήν, την ὁποίαν μετ' οὐ πολὺ θὰ ἀπεφάσιζε νὰ γευθῇ, τὴν ἀπαισίαν μεγαλοπρέπειαν τῆς θριαμβευούσης μυϊκότητος.

Ἐν τούτοις ὁ ἡττημένος δὲν παρήτησε τὴν ἐλπίδα. Τὸ ὁρμέμφυτον τῆς ζωῆς ἐδονήθη ἀκαταβλήτον εἰς τὰ βάθη τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ κατίσχυσε τῆς πεποιθήσεως ὅτι ματαία πᾶσα προσπάθεια. Μετά τινα στιγμὴν ἀβεβαιότητος καὶ ἀπαράλλακτα καθὼς τὴν πρώτην φοράν, ὑπηγέρθη, ἤρχισε πάλιν νὰ ἕρπῃ φεύγων, γολγοθᾶς ἀγωνίας, τρόμου καὶ ταπεινῆς ἐνεργείας.

Ὁ Μακάρθης τὴν φορὰν αὐτὴν εἶχεν ἐπανακτήσει ὅλην του τὴν ψυχραιμίαν. Ἀφῆκε τὸν Σανδραναχούρ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς σκοπευτικῆς γραμμῆς, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ δευτερόλεπτον διστάζων μεταξὺ τῆς φρονήσεως ἡ ὁποία ἤθελε νὰ κτυπήσῃ κατάκαρδα ἅπαξ διὰ παντὸς καὶ τοῦ διαπύρου πόθου νὰ τιμωρήσῃ τὸ θηρίον. . .

Τέλος ἀντήχησεν ἡ ἐκπυρσοκρότησις. Διὰ μέσου τοῦ νέφους τοῦ καπνοῦ ὤφθη ἡ μορφὴ τοῦ Σανδραναχούρ ἀνορθουμένη, καὶ ἡ τίγρις ὠρυομένη, μὲ συντετριμμένον πόδα, καὶ ἐν βραχείᾳ καταπλήξει ἀνεγειρομένη.

— Θάρρος! ἐμηκύθη ὁ Ἰρλανδός.

Εἶχεν ἤδη ὑπερπηδήσει τὸ λίθινον στέγασμα.

Ὁ Σανδραναχούρ ὥρμησεν ἐμπρός, ἡ τίγρις ἐπετέλεσε βραχὺ καὶ ταχὺ πήδημα. Ἀλλὰ δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ ξαναρχίσῃ· μία σφαῖρα τοῦ Ἰακώβου τῆς ἔθραυσε καὶ ἄλλον πόδα. Τρομαγμένη, ἀνίσχυρος, μὲ τὸν φοβερόν της βρυχηθμόν, τοὺς πλατεῖς ὀδόντας, ἀπέμενε τρομακτικὸν ἔμβλημα τῆς ἰσχύος. Ὁ Σανδραναχούρ, καταφυγὼν ὄπισθεν τοῦ νικητοῦ, εἶχεν ἀπολέσει, ἐκ τῆς ὑπερμέτρου χαρᾶς τῆς ἀπολυτρώσεως τὴν χρῆσιν τῶν μυῶνων του. Ἐστηρίχθη κατάπληκτος ἐπὶ τοῦ βράχου, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ Τζοῦνα. Ὁ Μακάρθης ἔλαβε τὸ δεύτερον ὅπλον του ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Μπαβατζαίου καὶ ἐπροχώρησε τρία βήματα πρὸς τὸ θηρίον.

Ἐδοκίμασε νὰ ἀνεγερθῇ ἢ κἂν νὰ συρθῇ πρὸς τὸν Εὐρωπαῖον· ἐξέτεινε τὴν τερατώδη κεφαλήν της τὰς σιαγόνας, τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς τὰς καταβροχθιστρίας, ὅπου τόσοι καὶ τόσοι σπόνδυλοι εἶχον συντριβῇ, τόσαι ζωαὶ μηδενισθῇ. Ἀλλ' ἐπανέπεσεν ἀνίσχυρος, καὶ ὁ Ἰάκωβος τὴν παρετήρει μετ' ἐκδικητικῆς καὶ σκληρᾶς εὐχαριστήσεως· τοῦ ἐφαίνετο ὅτι κατελάμβανε τώρα τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θὰ ἐτόλμα πλέον ἐλευθέρα ἐκείνη νὰ λαμβάνῃ τὴν βοράν της ἀπὸ τὰ χωρία, ἢ τοὐλάχιστον ὅτι θὰ ἐφόνευεν ἐν σπουδῇ καὶ τρόμῳ, καθὼς φονεύει τις ἐχθρὸν τὰ μάλα ἐπικίνδυνον.

— Κύριε, ἠρώτησεν ὁ Μπαβατζαῖος, δὲν θὰ τὴν σκοτώσῃς;

— Ὄχι, θέλω νὰ τὴν πιάσω ζωντανή. Σανδραναχούρ, εἶσαι πληγωμένος;

— Ὄχι, ἀφέντη· ὀλίγον ἀδυνατισμένος μόνον.

Ἐγονυπέτησε πρὸ τοῦ Εὐρωπαίου καὶ τοῦ ἐφίλησε τὴν χεῖρα ταπεινότατα. Εὐγνωμοσύνη καὶ θαυμασμὸς ἄπειρος ἔλαμπον εἰς τοὺς μεγάλους μαύρους ὀφθαλμούς του.

— Καλά, καλά, εἶπεν ὁ Ἰάκωβος συγκινούμενος. Φεβᾶσαι νὰ μείνῃς μαζί μου τὴν ὥρα ποῦ θὰ στείλω τὸν Μπαβατζαῖον καὶ τὸν Τζοῦνα νὰ μοῦ φέρουν σχοινιά, πανί, φορεῖον καὶ βαστάζους;

— Α! κύριε, εἶμαι ἀσφαλέστερος κοντά σου παρὰ ἀπὸ πίσω ἀπὸ τρίδιπλο τοῖχο σιδερένιο.

— Αἴ, τότε, Μπαβατζαῖε, μπορεῖς νὰ φύγῃς. Τὸ ὅπλο σου εἶνε ἕτοιμον; Καλά. Τράβα!

Ἡ νὺξ ὑπὸ τὸν διαυγέστατον οὐρανὸν ἀπέβαινε ψυχρά. Τὸ στερέωμα ἀπερρόφα τὴν θερμότητα· ἡ πεδιὰς θὰ ἦτο παγερά. Ἀλλ' ὁ μὴν διετήρει θέλγουσαν χλιαρότητα, ὀνειρώδη ἀτμόσφαιραν, ἐλαφρῶς πως ναρκωμένην ὑπὸ τῆς ἐκπνοῆς τοῦ ἀνθρακικοῦ τῶν δένδρων. Τὸ φῶς ἔπιπτεν ὡς χιὼν ἐξ ἀτόμων. Ὠχρότατοι ἀστέρες ἔπλεον ἐπὶ βαθυτάτου ζενίθ, ἐπὶ τῶν ἀπροσπελάστων λιμνῶν τοῦ γαλαξία. Ὁ Μακάρθης ἐκάθητο ἐπὶ χονδρῆς ρίζης δένδρου καὶ παρετήρει τὴν τραυματισμένην τίγριν. Ἐπὶ στιγμάς τινας ᾐσθάνετο εἶδος τι οἴκτου, φρικίασιν εὐσπλαγχνίας προκαλουμένην ὑπὸ τῆς νυκτερινῆς λαμπηδόνος· ἀλλ' ἔστρεφεν ἔπειτα, ἔβλεπε τὸν Σανδραναχούρ πελιδνότατον ἀκόμη ἀπὸ τὸ φοβερώτατον συμβάν, τρέμοντα εἰς ἕκαστον μηκυθμὸν τῆς τίγρεως, καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Ἰακώβου ἐξέσπα ἰσχυροτέρα, ὁμοία πρὸς τὸ μῖσος ἐναντίον ἱεροσύλου.

4

Μετὰ πάροδον τεσσάρων ὡρῶν, τὸ θηρίον ἦτο αἰχμάλωτον. Δεσμὰ περιέβαλλον ὅλον τὸ σῶμά

του. Δίκτυον μπαμποῦ τὴν περιέκλειεν εἰς εἶδός τι στενοτάτου κλωβοῦ. Ὁλόγυρά του συνωστίζοντο οἱ ἐκ Ναρδοναρές. Ἀκόμη ἔτρεμον πρὸ τῆς τίγριδος, πρὸ τοῦ ὡς θεότητος κυριάρχου μεγαλείου της, θεότητος ὁμοίας πρὸς τὰς φονικὰς δυνάμεις, πρὸς τὰς ἀπαισίας δυνάμεις τῆς νόσου καὶ τοῦ θανάτου ἐξ ὧν οἱ Ἰνδοὶ ἔπλασαν ἀναρίθμους Ἐντελεχείας.

Ἀλλὰ προσελάμβανον θάρρος ἀμοιβαίως· ὁπωσδήποτε τοὺς ἐνεκαρδίωνε πρὸ πάντων ἡ παρουσία τοῦ Εὐρωπαίου· καὶ καθ' ἣν στιγμὴν οἱ φορεῖς ἡτοιμάζοντο νὰ ἀποκομίσωσι τὸ τέρας, προέβη εἰς τὸ μέσον γέρων τις:

— Νὰ λοιπὸν ἐσὺ χωρὶς δύναμη, Ἀνθρωποφάγισσα, νὰ λοιπὸν ἐσὺ σκυμμένη καὶ σκλαβωμένη . . . Ἕνας ἄνθρωπος σ' ἐνίκησε. Θὰ γνωρίσῃς πῶς ἡ φυλή μας εἶνε μεγαλήτερή σου, θὰ σύρλιάζῃς πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ κλουβιοῦ σου, καὶ τὰ παιδάκια θὰ γελοῦν μὲ τὴ μανία σου! Θὰ τριγυρίζῃς ἀπὸ χώρα σὲ χώρα, θὰ βλέπῃς ἀπὸ τὰ ὕψη τῶν κάρρων τὴ ζοῦγκλα καὶ τὸ δάσος ποῦ ποτὲ πλέον δὲ θὰ καταλάβῃς τὴ γλύκα τους. Θὰ ζήσῃς ταπεινωμένη, ἐξευτελισμένη, γιατὶ δὲν εἶχες σεβασμὸ στὴν εὐγένειαν τῶν ἀδελφῶν μας, κ' ἔπαιζες μὲ τὴν ἀγωνία τους!

Τὸ θηρίον ἐγόγγυσε, καταβεβλημένον ὑπὸ τοῦ ἄλγους· καὶ οἱ Ἰνδοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἐν τῇ σκοτεινῇ αὐτοῦ ὑποστάσει, ἐν τῷ στενῷ καὶ αἱμοδιψεῖ ἐγκεφάλῳ αὐτοῦ ἀνεγνώριζε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκ τῆς ἐκδοθησομένης κατ' αὐτὰς συλλογῆς ποιημάτων ἐπιγραφομένης «Τραγούδια τῆς Ἐρημιᾶς», δημοσιεύομεν εὐμενῶς παραχωρηθὲν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τὸ ἑξῆς γραφικώτατον ποιημάτιον.

Σ. τ. Δ.

ΧΙΟΝΙΣΜΕΝΗ ΝΥΧΤΑ

Πλατιὰ τὸ χιόνι στρώθηκε
Σὲ κάμπους καὶ σὲ δάσῃ,
Γυάλινα κάστρα τὰ βουνά,
Λευκὸ ὄνειρον ἡ πλάσῃ.

Κι ἀπάνου τους βαθειά, βουβή
Νυχτιά, παταγωμένη·
Δὲν ἀναδεύεται κλαδί,
Πνοὴ δὲν ἀνασαίνει.

Οὔτε προβάτου βέλασμα,
Οὔτε ἕνα κλάμα γκιώνη,
Γύρω, παντοῦ ἕνα σάβανον
Ἁπλώνεται τὸ χιόνι.

Κι ἀπὸ ψηλὰ στὴν ἄπειρη
Κι ἄλαλη αὐτὴ κρυάδα
Τάχνὸ φεγγάρι ὀλότρεμο
Σὰ νεκρικὴ λαμπάδα.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΕΠΙ ΤΗι ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

1798—1898

Ο ΡΗΓΑΣ[1]

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.—ΠΑΝΤΑΖΗΣ.—ΣΗΤΣΑΙΟΣ, ἰατρός.—ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ἔμπορος.—ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.—ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.—ΦΩΤΙΟΣ, διδάσκαλος.—ΣΚΟΥΦΑΣ.—ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.—ΑΥΓΗ, κόρη τοῦ Καπετὰν Στάθη.—Ἡ ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.—Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, φίλος τοῦ Ρήγα.-Ο ΜΑΡΑΣΛΗ ΠΑΣΑΣ—Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ.—ΑΛΗΣ, λιποτάκτης.-ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ-ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡ κατοικία τοῦ Ρήγα.

ΣΚΗΝΗ Α'

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (*μόνος*)

Κι' αὐτὴ τῆς κατοικίας του ἀκόμ' ἡ ἀτμοσφαῖρα,
κι' αὐτὴ μοῦ εἶνε μισητή.—Ἄχ, τῆς Αὐγῆς τὸ πνεῦμα
ἐδῶ μὲ πόθον ἔρωτος κοντά του φτερουγίζει.—
Ἐδῶ τί θέλω; τί ζητῶ; συνέταιρος τοῦ Ρήγα
ἐγώ; γιὰ τὴν πατρίδα μας;—Τὸ ἀγαπῶ τὸ ἔθνος,
ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὸ λυτρώσῃ ὁ Ρήγας.
Ἂς μείνῃ δοῦλον!—Τὸν μισῶ. Καὶ τῆς ζωῆς τὸ δῶρον,
αὐτὸς ἂν μοῦ τὸ χάριζε, πάλι θὰ τὸ μισοῦσα!
Ρήγα, μοῦ πῆρες μιὰ καρδιά, πολλὲς θενὰ σοῦ πάρω!
Σὺ τὴ χαρὰ—τὴ δόξα σου, ἐγὼ θὰ σὲ στερήσω!
Ἡ εὐκαιρία θὰ βρεθῇ. Ἄτελα δὲν τ' ἀφίνει
ὁ Σατανᾶς τὰ ἔργα του. Εἶν' ἔξοχος τεχνίτης.—
Ὑποκρισία!—Ὦ καλή, εὐλογημένη φύσις,
σὺ ποῦ τῆς προσποιήσεως τὸ δῶρο μᾶς χαρίζεις,
μὲ ρόδα νὰ σκεπάζωμεν τὸν τάφο τῆς καρδιᾶς μας,
καὶ μὲ γαλήνη τὸν φρικτὸ τοῦ στήθους μας χειμῶνα!
Ὑποκρισία, δόσε μου τὴν δουλική σου ὄψι.

(*Εἰσέρχονται ὁ Ρήγας, ὁ παπᾶ Κοσμᾶς, ὁ Πανταζῆς, ὁ Ἀργέντης, ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σπάθης*)

ΣΚΗΝΗ Β'

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ, ΡΗΓΑΣ, ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ, ΠΑΝΤΑΖΗΣ, ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ΦΩΤΙΟΣ καὶ ΣΠΑΘΗΣ

ΡΗΓΑΣ (*θλίβων τὴν χεῖρα τοῦ Μαργαρίτη*).

Καλῶς μᾶς ἦλθες, φίλε μου.—Δυὸ μέραις εἰς τὴν Βιέννην—

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (*δεξιούμενος τοὺς ἑταίρους*).

Συγγνώμην—ἀλλ' ὑπόθεσις ἐμπορική σπουδαία—

ΡΗΓΑΣ

Πλὴν προηγεῖται πάντοτε τοῦ ἔθνους τὸ συμφέρον,
εἰς τέτοιους μάλιστα καιροὺς—Λοιπὸν τί νέα φέρεις;
τί λέγουν οἱ γενναῖοί μας θαλασσινοί; Τοὺς βλέπεις
καὶ τοὺς συναναστρέφεσαι συχνὰ εἰς τὸ Τριέστι.

(*Σύρει τὸν Μαργαρίτην ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ κάθηνται εἰς τὸ ἀνάκλιντρον, συνδιαλεγόμενοι. Ὁ Στάθης, ὁ Φώτιος καὶ ὁ Π. Κοσμᾶς τοὺς πλησιάζουν*).

ΠΑΝΤΑΖΗΣ (*λαμβάνων τὸν Ἀργέντην κατὰ μέρος καὶ βλέπων ὑπόδρα τὸν Μαργαρίτην*).

Ἀργέντη, δὲν τὸν συμπαθῶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον.

[1] Ἴδε σελ. 22.

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Ὁ στοχασμός σου, Πανταζῆ, τὸν ἐδικό μου βρῆκε.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Θαρρῶ πῶς ὅλα τὰ γελᾷ μὲ τὰ λεπτά του χείλη.

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Καρδιὰ ποτὲ δὲν ἔδειξε. Σὰν πέτρα εἶνε κρύος.

ΡΗΓΑΣ (*ἐγειρόμενος καὶ προχωρῶν εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Μαργαρίτην. Οἱ λοιποὶ ἵστανται περὶ αὐτόν*)

Ἐνάντια στὴ γνώμη σου φωνάζ' ἡ ἱστορία.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἀλλὰ αἱ παραδόσεις μας; Δὲν ἔπρεπε ν' ἀφήσῃς
ποτὲ γιὰ τὴν καθολικὴν Γαλλίαν τὴν Ρωσσίαν,
ἀφοῦ ἡ μεγαλόκαρδη, σεπτὴ Αἰκατερίνη
ἀφῆκε σὰν κληρονομιὰν εἰς τὸν διάδοχό της,
νὰ ἐλευθερώσῃ τῶν Γραικῶν τ' ἀγαπημένο Γένος.

ΡΗΓΑΣ

Νὰ ἐλευθερώσῃ! Ξένος ποιὸς τὸν ξένο ἐλευθερόνει;
Βοήθεια μόνον θέλομεν ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς ξένους,
ἀλλ' ὄχι καὶ τὴ λευθεριά. Γιατὶ αὐτὴ δὲν εἶνε
ἕνα στολίδι ποῦ μπορεῖ νὰ δώσῃ ἀνθρώπου χέρι,
ἀλλ' εἶνε φῶς καὶ δύναμις ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ στῆθος.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Χωρὶς μιὰ ξένη δύναμι, μένομεν πάντα δοῦλοι.
Κ' ἡ ξένη δύναμις αὐτὴ εἶν' ἡ Ρωσσία μόνη.
Μόνον τὸ γένος τὸ ξανθὸ θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ.

ΦΩΤΙΟΣ

Εἰς ἄνδρας δὲν ταιριάζουνε Ἀγαθαγγέλου λόγια.

(*μετ' ἐξάψεως*)

Ἀπὸ φυλὴ μελαχρινὴ καὶ ἡλιοκαμένη,
ἀπὸ τὰ ἴδια χέρια μας κι' ἀπὸ τὴ δύναμί μας,
ἀπ' τοὺς θαλασσομάχους μας καὶ τοὺς καπεταναίους,
τὸ θεῖο φῶς τῆς λευθεριᾶς θὰ ξαναλάμψῃ πάλι.

ΡΗΓΑΣ

Φώτιε, μὴν ἐξάπτεσαι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Τὰ λόγια τὰ μεγάλα,
διδάσκαλέ μου, στὰ παιδιὰ ταιριάζουν νὰ τὰ λέγῃς.

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Βελεστινλῆ, ὁ φίλος μας νομίζω μᾶς ἐμπαίζει.

ΡΗΓΑΣ

Κοσμᾶ μου—

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Ἂν δὲν τ' ἀρέσωμεν μπορεῖ ν' ἀποχωρήσῃ.

ΡΗΓΑΣ

Σιγήσετε!—Τῆς γνώμης σας διερμηνεὺς ἐγώμαι.—

(*πρὸς τὸν Μαργαρίτην*)

Φίλε μου, δὲν λησμόνησαν οἱ Ἕλληνες ἀκόμη,
ὅτ' ἡ ὁμόθρησκος αὐτὴ καὶ κραταιὰ Ρωσσία,
ποῦ εἰκονίσματα, σταυροὺς καὶ ἄμφια μοιράζει
καὶ δίνει θέσεις καὶ βαθμοὺς σ' ὀλίγους πατριώτας,
ἀκόμη δὲν λησμόνησαν, γιατὶ εἶνε λίγα χρόνια,
τὸ ἔθνος πῶς τὸ ὡδήγησε στοῦ Τούρκου τὸ σφαγεῖον.
Πῶς ἔστειλε τοὺς δούλους της καὶ αὐλοκόλακάς της
ἐλευθεριὰ νὰ δώσουνε στοὺς Ἕλληνας ποῦ ἔχουν
πολὺ ἐλευθερώτερον τὸ πνεῦμ' ἀπὸ ἐκείνους.
Ἀλλ' ἂν τὸ μάτι στρέφωμεν πρὸς τὴν Γαλλίαν τώρα,
ποιὸς ἔχει γνώμη ἀντίθετη; Σήμερον ἡ Γαλλία
ἰσότητα, ἀδελφότητα κηρύττει στοὺς ἀνθρώπους
κ' ἐκτελεστὴν τῶν ἰδεῶν τῶν κοσμοσωτηρίων
ἔχει τὸν Ναπολέοντα, ποῦ Σπαρτιάτου αἷμα
κυκλοφορεῖ στὰς φλέβας του. Ὅποιος κρημνίζει θρόνους,
ἐκεῖνος τὴν ἐλευθεριὰ στὸν θρόνο της ὑψόνει.—
Ἀγάπα τὴν Ρωσσίαν σου. Ἀλλὰ μονάρχου χέρι
το δῶρον τῆς ἐλευθεριᾶς τὸ θεῖο δὲν χαρίζει.
Τὸ ἄνθος τὸ παρθένο του ποτέ του δὲν ἀνθίζει
μὲσ στῶν αὐλῶν τὸν πνιγηρό, φαρμακεμένο ἀέρα.—
Ἔπειτα δὲν θὰ μείνωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα μόνοι.
Τόσοι λαοὶ στενάζουνε γιὰ τὴν ἐλευθερίαν
ἀπὸ τὴν Ἄσπρη θάλασσαν ἕως εἰς τὴν Βοσνίαν,
ποῦ ἂν σηκωθοῦν ὅλοι μαζί, ὅλοι ἀποφασισμένοι,
εἰς τὴν Εὐρώπη ὁ τύραννος μιὰν ὥραν δὲν θὰ μείνῃ.
Ἐπάνω στὸ εὐρύχωρο θεμέλιο τοῦτο πρέπει
νὰ στηριχθῇ τὸ κτίριον, ὥστε καὶ εἰς τὸ μέλλον
ἀπ' τοὺς μεγάλας ἁρπαγας νὰ εἶνε φυλαγμένο,
ποῦ τοὺς ὡραίους τόπους μας ἀχόρταγοι ματιάζουν,
καὶ μέσ' ἀπὸ τὴν-πάχνη των καὶ μέσ' ἀπὸ τὰ γιόνια
τ' ἁρπακτικὰ τὰ χέρια των μὲ πόθο τὰ ξαπλόνουν
εἰς τῆς ζεστῆς μας θάλασσας τὰ μαγικὰ περγιάλια.
Ἀλλὰ θενὰ τοὺς κλείσωμε παντοτεινὰ τὸν δρόμο,
ἂν δώσωμεν ἀδελφικὸν ἀνάμεσό μας χέρι,
καὶ γύρω στοῦ πολιτισμοῦ τὴ δοξασμένη μάννα,
στήσουνε μιὰν ἀκλόνητη, μεγάλη ὁμοσπονδία
ὅλοι τοῦ Αἵμου οἱ λαοὶ ποῦ στὴ σκλαβιὰ στενάζουν.

(*Εἰσέρχεται ὁ Σητσαῖος κρατῶν ἐπιστολὴν καὶ σπεύδει πρὸς τὸν Ρήγαν*).

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΣΗΤΣΑΙΟΣ καὶ οἱ προηγούμενοι.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Σοῦ φέρω εὐαγγέλια χαρᾶς. Ὁ Βοναπάρτης
εἰς Βενετίαν σὲ καλεῖ νὰ συνεννοηθῆτε.

ΟΛΟΙ

Ζήτω ὁ μεγάλος στρατηγός, ὁ Βοναπάρτης ζήτω!

ΡΗΓΑΣ (*ἐν συγκινήσει*).

Ὤ, νὰ φιλήσω ἤθελα τὸ στόμα ποῦ προφέρει
αὐτὰ τὰ λόγια τὰ χρυσᾶ.—Ἀγαπητὲ Σητσαῖε—

(*τὸν ἀσπάζεται*)

Πατρίς, εὐφραίνου! Τρέχουνε γιὰ σὲ τὰ δάκρυά μου.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Ὦ Ρήγα μου, εἶσ' εὐτυχής, καὶ πιὸ εὐτυχισμένη
εἶν' ἡ Πατρὶς ποῦ τέκνον της καυχᾶται ὅτι σ' ἔχει.
Ἐμάγεψες, ἐκέρδισες μὲ τὸ ὑπόμνημά σου
τὸν ἄνθρωπο τὸν ἔξοχον.—Πλὴν διάβασε τὸ γράμμα.

ΡΗΓΑΣ

(*ἀποσφραγίζων καὶ ἀναγινώσκων τὴν ἐπιστολήν*).

Τώρα τολμοῦν ἐλεύθερο ν' ἁπλώσουν οἱ ἐλπίδες
τὸ φωτοβόλο των φτερό. Τώρα τολμοῦν οἱ πόθοι
νὰ τρέξουν ἀχαλίνωτοι στὸ πύρινό των ἅρμα!—

(*παρατηρῶν τὴν ἐπιστολήν*).

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Τὴν ἔγραψεν ὁ ἴδιος

ΡΗΓΑΣ

Ἀγαπητοί μου, ἀκοῦτε;
ἐχάραξε τὰ γράμματα τὸ σιδερένιο χέρι
ποῦ τῆς δουλείας τὸν ἀγρὸ τὸν ἄκαρπον ὀργόνει.

(*ἡ ἐπιστολὴ γίνεται ἀνάρπαστος ἀπὸ τοὺς ἑταίρους, ἐνθουσιῶντας*).

ΦΩΤΙΟΣ

Ἄφησ' τὸ γράμμα ν' ἀσπασθῶ τοῦ νέου Ἀλεξάνδρου.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Τοῦ ἥρως καὶ συμμάχου μας.

ΣΤΑΘΗΣ

Τοῦ τρόμου τῶν τυράννων!

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ (*ἀνατείνων τὰς χεῖρας*).

Νῦν ἀπολύοις, Δέσποτα! — Εὐλογημέν' ἡμέρα!

(*ὁ Μαργαρίτης ὑποχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν καὶ φεύγει ἀπαρατήρητος*).

ΣΚΗΝΗ Δ'

Οἱ προηγούμενοι πλὴν τοῦ ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ

ΡΗΓΑΣ (*κατ' ἰδίαν*).

Καρδιά μου, μὴν ἀφαρπασθῆς ἀπ' τῆς χαρᾶς τὴ ζάλη.
ἡ μυρισπόθητη στεριὰ σιμότερ' ἂν προβάλλῃ,
πέλαγος μέγ' ἁπλόνεται ὡς ἐκεῖ πέρ' ἀκόμα,
ποῦ κρύβει βάθη καὶ κρημνοὺς καὶ τρικυμίες τρέφει.

(*πρὸς τὸν Σητσαῖον*)

Λοιπὸν τὸν εἶδες; ἤκουσες, εἰπέ μου, τὴ λαλιά του;

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Τὸν εἶδα καὶ μοῦ λάλησε. Μοῦ εἶπε πῶς εἰξεύρει
τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνάς σου γιὰ τὴν ἐλευθερία.
Μοῦ εἶπεν — ὤ, τὰ λόγια του τὰ στρογγυλὰ καὶ λίγα,
ὡσὰν ἐλπίδος μουσικὴ στὸ στῆθός μου ἀντηχοῦνε.
Στεκόμουν ἄφωνος ἐκεῖ, ὡσὰν γοητεμένος,
κ' ἐστύλωνα μὲ θαυμασμὸ τὸ μάτι μου ἐπάνω
εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐκείνου τοῦ μετώπου,
ποῦ ἦτον ἄξιο νὰ φορῇ τὸ στέμμα τῆς γῆς ὅλης,
τὰ στέμματ' ἂν δὲν ἤρχετο τῆς σφαίρας νὰ συντρίψῃ.—
Κ' ἔπειτα πόσοι στρατηγοὶ κοντά τοὺς νικηφόροι,
τί πρίγκηπες Ἰταλικοὶ καὶ βασιλεῖς καὶ δοῦκες,
ποῦ ἀρνήθηκαν τοὺς θρόνους των γιὰ τὴ δημοκρατία!
Ὤ, ποιὰ εἰκόνα τῆς σεμνῆς, θεϊκῆς ἐλευθερίας,
ποῦ ἔσυρε στὸ ἅρμα της δειλή, ταπεινωμένη,
τὴ γραία, τὴν ἁμαρτωλή, τὴ φαύλη δεσποτεία!
Ἐνόμιζα πῶς βρέθηκα εἰς πόλιν ἄλλου κόσμου,
καὶ ὄχι στὴ δεσποτικὴ τῆς Βενετίας πόλι.
Ὁλόκληρη τὴν στόλιζεν ἡ τρίχρωμη σημαία·
τὰ πλοῖα, τὰ νησάκια της, τοὺς δρόμους, τοὺς ἐξώστας.
Τί πανηγύρι ἀσύγκριτο! Τὸ δουκικὸ παλάτι,
ἡ γέφυρα τῶν στεναγμῶν, ποῦ τόσοι τόσοι ἀθῶοι
ἀπ' τὴν ζωὴν ἐπέρασαν εἰς τὰ βασανιστήρια,
οἱ φυλακὲς οἱ ἀφώτιστες καὶ μολυβοστρωμένες,
ὅλα τὰ καταχθόνια τῆς τυραννίας μέσα,
ὅλ' ἀνοιχθῆκαν! κ' ἔθεσε μὲ φρίκην του ὁ κόσμος
τὸν δάκτυλον στὴν ὄπουλην, ἀπόκρυφη πληγή του,
ποῦ χρόνια τοῦ φαρμάκευε τὸ καθαρό του αἷμα.
Κι' ἀντήχει τῆς ἐλευθερίας ὁ πύρινος ὁ ὕμνος
κ' ἐσπαρταροῦσεν ἡ καρδιὰ κι' ἀνάβραζε τὸ αἷμα!
Καὶ μέσ' στὸν ἐνθουσιασμὸν ἐδάκρυσα μὲ πόνο,
γιατὶ εἶδα τῆς πατρίδος μας τὸ φάντασμα ἐμπροστά μου
συννεφιασμένο καὶ χλωμὸ καὶ ματοκυλισμένο! —
Ἀλλ' ἔρχομαι μὲ τὴν θερμὴν ἐλπίδα στὴν καρδιά μου,
γρήγορα καὶ τὸ ἔθνος μας ἐλεύθερο νὰ ἴδω.

ΡΗΓΑΣ

Ἡ λάμψις τῶν ἐλπίδων σου, τῆς διηγήσεώς σου
τὰ μαγεμένα χρώματα μοῦ θάμπωσαν τὸ νοῦ μου. —
Στὸν Ναπολέοντα λοιπόν! κατόπιν στὴν Ἑλλάδα!
Φίλοι, τί πόθος ἱερὸς μ' ἁρπάζει τὴν ψυχή μου!
Ἄχ, ν' ἀγναντέψω τὰ βουνά, τὸ κῦμα τῆς Ἑλλάδος!
τὰ ποθητά της χώματα νὰ τὰ πατήσω πάλι,
σὰν ἄγγελος ἐκδικητής! Μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι
στὸ στῆθος τῶν τυράννων της τὸ πόδι νὰ στηρίξω,
νὰ κράξω στὴν πατρίδα μου: «Καϋμένη μάννα, σήκω!
νὰ ἰδῇς τὸ γλυκοχάραγμα τῆς λευθεριᾶς στὰ ὄρη!»

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Πόσοι γενναῖοι κάτω ἐκεῖ προσμένουν μὲ λαχτάρα
νὰ σὲ ἰδοῦν! τὸ μάτι των ἑξακοντίζει φλόγες
καὶ ρίχνουνε στὸ ξίφος των τυραννοκτόνο χέρι!

ΡΗΓΑΣ

Στὰ χείλη σου ταιριάζουνε τοῦ ἁρματωλοῦ τὰ λόγια.
Ὁ κλῆρος κ' οἱ ἁρματωλοὶ—τοῦ Γένους μας οἱ στῦλοι.
Ὁ κλῆρος—ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐλπὶς κ' ἡ πιστις,
ὁ ὕμνος ποῦ στοὺς ἱεροὺς παλμούς του διασώζει
τοῦ παρελθόντος τὴν ψυχὴ κ' εἰς τὸ παρὸν τὴν δίδει·
ὁ γεωργὸς ποῦ ἔσπερνε τῆς ἄνοιξης τὸν σπόρο
μὲς στὸν χειμῶνα τὸ βαρὺ μ' εὐλογημένο χέρι.
Οἱ ἁρματωλοὶ — τὸ φλογερὸ κατὰ τυράννων μῖσος,
οἱ ἱερεῖς τῆς λευθεριᾶς, ποῦ στῶν βουνῶν τὰ ὕψη
ἀκοίμητο φυλάγανε τὸν ἱερό της λύχνο.
Αὐτοὶ στοῦ ἔθνους σήμερα θὰ δώσουν τὸν ἀγῶνα
τοὺς πρώτους στρατιώτας του, τοὺς πρώτους στρατηγούς του.

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Ρήγα, νὰ ἦσαι βέβαιος πῶς τοῦ παπᾶ τὸ χέρι,
ποῦ τὸν σταυρὸ ψηλὰ κρατεῖ, θὰ ὑψώσῃ καὶ τὸ ξίφος.
Τὸ χέρι, ποῦ σὰν ἔδιδε μετάληψι στοὺς δούλους,
ἐστάλαζε μὲς στὲς καρδιαὶς τὸ μῖσος τῶν τυράννων,
αὐτὸ τὸ νικηφόρο μας τὸ λάβαρο θὰ ὑψώσῃ.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Παιδί μου—γιατὶ σὰν παιδὶ σ' ἀγάπησ' ἀπ' τὴν ὥρα
τὴν πρώτη ποῦ σ' ἐγνώρισα ὡραῖο παλληκάρι.
Στὰ ξένα ἤλθες ἄγνωστος, ἀλλ' ἔφερνες μαζί σου
τὸ πνεῦμά σου τὸ ὑψηλόν, τὸν πλοῦτο τῆς καρδιᾶς σου,
ποῦ ἀμέτρητους δὲν ἄργησαν νὰ σὲ προικίσουν φίλους.
Ὁ νοῦς σου, ποῦ τὸν φλόγιζεν ἀγάπη τῆς πατρίδος,
ἐφώτισε τὸν σκοτεινὸ καὶ δασωμένο δρόμο
κι' ἀπὸ τὴ μέση ἐκύλισε τὰ ἐμπόδια τὰ μύρια,
ποῦ στὸν ναὸν τῆς λευθεριᾶς δὲν ἄφιναν τὸ βῆμα
νὰ προχωρήσῃ.—Ἐφθάσαμεν στὸ τέλος τῶν ὀνείρων
κι' ἀρχίζομεν τὸ στάδιον ἀγώνων καὶ κινδύνων.
Στὰ σχέδια ἤμουν πρόθυμος, σ' ἀκολουθῶ στὰ ἔργα.

ΦΩΤΙΟΣ

Χρόνια πολλὰ διδάσκαλος, κρατοῦσα τὴν λαμπάδα
καὶ τῶν παιδιῶν μας φώτιζα τὰ πνεύματα μὲ ζῆλον.
Ἐζύμωνα τὲς τρυφερὲς καρδιές των μὲ ἰδέες
ἐλεύθερες, κ' ἐδίδασκα πῶς τόσους μας προγόνους
ἐδόξασεν ὁ θάνατος γιὰ τὴν ἐλευθερία.
Ἦλθ' ὁ καιρὸς στοὺς λόγους μου παράδειγμα νὰ γίνω.
Κ' ἐγὼ μαζὶ στὸν θάνατον, κ' ἐγὼ μαζὶ στὴν δόξαν!

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Στὸν τίμιον ἀγῶνά μας, τὰ τίμιά μου πλούτη
κ' ἐγὼ προσφέρω.

ΣΤΑΘΗΣ

Ρήγα μου, τὸ ξεύρεις· μιὰν ἡμέρα
ὅ,τι εἶχα τὸ θυσίασα γιὰ τὴν πατρίδα. Τώρα
μοῦ μεν' ἡ πρόθυμος ψυχή, τὰ δυὸ μοῦ μένουν χέρια.
Καράβι δὸς νὰ κυβερνῶ, τιμόνι νὰ κρατήσω.—

ΡΗΓΑΣ

Ἐκεῖ, γενναῖε Στάθη μου, ἐκεῖ σὲ περιμένει
ἡ γαλανή μας θάλασσα, τὸ στάδιον τῆς δόξης,
τὰ τρόπαια τ' ἀθάνατα! — Καὶ σεῖς, πιστοί μου φίλοι,
εἰς σᾶς ἐλπίζω. Χωρὶς σᾶς ὁ Ρήγας τί θὰ ἦτο;

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Τοῦ ζωογόνου σου φωτὸς εἴμεθα 'μεῖς ἀκτῖνες,
ποῦ θὰ σκορπίσῃς φωτεινὲς στὴν καταχνιὰ τοῦ Γένους.
Καὶ τώρα νὰ μ' ἀφήσετε. Νὰ καταστρώσω πρέπει
τὸ σχέδιον τοῦ ταξειδιοῦ, καὶ ὅλα νὰ συνάξω
τὰ μυστικά μας ἔγγραφα. Τίποτ' ἐδῶ δὲν πρέπει

νὰ μείνῃ στὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐχθρικῆς Αὐστρίας.
Σὰν ἔχει ὁ πολεμιστὴς τὰ νῶτα φυλαγμένα,
μὲ θάρρος περισσότερον εἰς τὰ ἐμπρὸς βαδίζει.—
Σᾶς περιμένω αὔριον.—Ἀλλ' ὅμως κάποιος λείπει —
ὁ Μαργαρίτης — ἔφυγε; παράδοξον!

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Διόλου;

ΡΗΓΑΣ

Τί ἐννοεῖς;

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Ὦ τίποτε! Καλήτερα νὰ λείψῃ.

[*Ἡ αὐλαία πίπτει*].

(Ἕπεται συνέχεια)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Τὸ κάτωθι ἀρθρίδιον ἀποσταλὲν ὑπὸ διακεκριμένου Ἕλληνος ἐπιστήμονος ἐν Ἑλβετίᾳ ἀποκατεστημένου εὐχαρίστως δημοσιεύομεν, φρονοῦντες ὅτι τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσιν αἱ περὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν κρίσεις ξένων ἐμπνεομένων ἐξ εἰλικρινοῦς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπης, πολύτιμα δ' ἐξ αὐτῶν διδάγματα δυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν καὶ ἂν ἀκόμη κατά τι σκληρῶς ἢ οὐχὶ δικαίως κρινόμεθα, ἐκ πλάνης ἢ ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος τῶν ἄλλως φιλελληνικωτάτων ἐπικριτῶν.

Σ. τ. Δ.

Η ΕΛΛΑΣ ΕΝ ΤΗι ΞΕΝΗι

ΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΕΛΒΕΤΩΝ

Ἡ «Ἐθνικὴ Ἀγωγή», ἐπαγγελλομένη τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς ἀναπλάσεως τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος διὰ τῆς ἀγωγῆς, πολλάκις θὰ λάβῃ ἐν τῷ σταδίῳ αὐτῆς ἀφορμὴν ν' ἀναφέρῃ περὶ Ἑλβετίας, τῆς χώρας ἥτις εἰς διαφόρους κλάδους τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, πρὸ παντὸς ὅμως εἰς τὴν παιδαγωγίαν, τοσαῦτα πολύτιμα ὑποδείγματα ἔχει νὰ δώσῃ εἰς χώραν ὡς τὴν ἡμετέραν, ἐπίσης μικράν, ἐπίσης φιλελευθέραν, ὡς πρεσβυτέρα ἀδελφὴ μᾶλλον πεπειραμένη, ἔχουσα ἤδη ἐξ αἰώνων βίον ἐλεύθερον καὶ αὐτόνομον, ὡς δημοκρατία πεφημισμένη ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἐπὶ εὐθυκρισίᾳ, ἁπλότητι καὶ χρηστότητι ἠθῶν.

*

Σήμερον περιοριζόμεθα ν' ἀναφέρωμεν σκέψεις τινὰς φιλελλήνων Ἑλβετῶν περὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἀπαισίου διὰ τὴν Ἑλλάδα παρελθόντος ἔτους, ὁ διαπρεπὴς διευθυντὴς τῆς «Ἑλβετικῆς Ἐπιθεωρήσεως» κ. Ταλλισὲ ἔγραφεν εἰς ἓν τῶν χρονικῶν, ἅτινα διακρίνουσι κατ' ἐξοχὴν τὸ περιώνυμον ἑλβετικὸν περιοδικόν, σκέψεις τινάς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ μελετηθῶσι μετὰ πολλῆς τῆς ὠφελείας παρ' ἡμῖν.

«Δὲν εἶναι ἀδύνατον, ἔλεγεν, ὅπως ἐκ τῆς μεγάλης δοκιμασίας ἣν ὑφίσταται σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐξέλθῃ ἡ σωτηρία αὐτῆς. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐβαυκαλήθη αὕτη δι' ὀνειροπολήσεων καὶ αὐταπάτης, αἵτινες θὰ τὴν ὡδήγουν ἀφεύκτως μίαν ἡμέραν εἰς τὴν καταστροφήν, ἧς ἐγενόμεθα μάρτυρες, περίλυποι καὶ συμπαθεῖς, μεθ' ὅλα τὰ βαρέα σφάλματα τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν.

»Ἡ ἰδέα τῶν Ἑλλήνων, ὅτι εἶνε προωρισμένοι νὰ διαβραματίσωσι προέχον πρόσωπον ἐν Ἀνατολῇ καὶ νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τῆς σκωληκοβρώτου αὐτοκρατορίας τῶν Ὀσμανιδῶν, δὲν φαίνεται ποσῶς ὡς χίμαιρα, καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἦτο ἀναντιρρήτως τοιαύτη, συνεπείᾳ τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλλείψεως τῆς δεούσης προετοιμασίας πρὸς κατάληψιν τῆς ἐπιζήλου θέσεως, ἣν προσδοκῶσιν.

»Οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ καταστῶσι κύριοι τῆς Ἀνατολῆς, ἢ ἀφοῦ πρῶτον διδαχθῶσι νὰ εἶνε κύριοι ἑαυτῶν, ἀφοῦ διοργανωθῶσι καὶ μορφωθῶσιν ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς. Ὁ πολιτισμός των δὲν φαίνεται ἀκόμη πολὺ ἀνώτερος καὶ καλήτερος τοῦ τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν Τούρκων καὶ τοῦ τῶν χριστιανῶν γειτόνων καὶ συναγωνιστῶν αὐτῶν. Τοῖς προσάπτουν, πιθανῶς οὐχὶ ἀδίκως, ὅτι δὲν εἶνε φίλοι τῆς ἀληθείας οὔτε πρὸς ἑαυτοὺς οὔτε πρὸς τοὺς ἄλλους, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἓν τῶν κυριωτέρων προσκομμάτων πάσης ἀληθοῦς προόδου. Ἡ ὑλικὴ αὐτῶν εὐπορία γίνεται ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως ὑπερβολικοῦ ἀριθμοῦ παρασίτων, ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑπαλλήλων διοικήσεως μεμολυσμένης καὶ εἰς τὰς ἀνωτάτας αὐτῆς βαθμίδας ὑπὸ ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν ὅλως ξένων πρὸς τὴν φιλοπατρίαν. Ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ τὸ ἀπέδειξε! Συγκείμενος ἐξ ἀρίστων στοιχείων, ἐστερήθη ἀρχηγῶν, καταλλήλου προπαρασκευῆς, καὶ παντὸς σχεδὸν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τὸν καταστήσῃ ζῶσαν δύναμιν. Ἡ αὐτὴ δὲ κατάστασις φαίνεται βασιλεύουσα περίπου εἰς πάντας τοὺς ἄλλους κλάδους τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτως ὥστε, καὶ ἂν ἔτι τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα ἐνίκων, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἦτο ἀδύνατον ἐν ἀρχῇ ὑπὸ στρατηγὸν ἱκανόν, ἡ κυβέρνησις θὰ ἦτο ἀνίκανος νὰ διοργανώσῃ καὶ ν' ἀφομοιώσῃ νέους πληθυσμούς, διότι στερεῖται τῶν ἀπαιτουμένων ἀνδρῶν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοιούτου ἔργου.

»Ἡ σκληροτάτη δοκιμασία, ἣν ὑφίσταται τώρα ἡ Ἑλλάς, δύναται νὰ καταστῇ ἡ σωτηρία αὐτῆς, ἐὰν ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τὴν κάμῃ νὰ σκεφθῇ ἐπὶ τῶν διαπραχθέντων σφαλμάτων καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ ἐξεύρῃ τ' ἀπαιτούμενα φάρμακα. Ὁ λαὸς εἶνε εὐφυέστατος καὶ φιλομαθής· εἶνε ἐπίσης ἐργατικός, ὅταν ἔχῃ τὴν ἐλπίδα νὰ μείνῃ κάτοχος ὁλοκλήρου τοῦ προϊόντος τῶν κόπων αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει πάντοτε, ἐλλείψει καταλλήλου οἰκονομικοῦ συστήματος, ὅπερ καθιστᾷ τοὺς φόρους ἐπαχθεστέρους παρ' ὅσον ὤφειλον νὰ εἶνε, ἐλλείψει ἐπίσης ἐπαρκῶν μέσων συγκοινωνίας.

»Ἡ μεγαλητέρα ὅμως ἔλλειψις εὑρίσκεται ἴσως ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς χριστιανικῆς ἰδέας, σχεδὸν ἀνυπάρκτου, ὡς καὶ τῆς ἠθικῆς, ἥτις θὰ ἦτο ἡ συνέπεια τῆς πρώτης—ἂν ὑπῆρχεν αὕτη. Ὁ χριστιανισμὸς ἐν Ἑλλάδι εἶναι ζήτημα μᾶλλον τύπου καὶ ἀντιθέσεως πρὸς τὸν μωαμεθανισμόν· δὲν εἰσέδυσε καὶ δὲν ἀνεμόρφωσε τὸ Ἔθνος· δὲν ἀπελύμανε καὶ δὲν ἀνύψωσε τὰ δημόσια καὶ τὰ τῶν ἰδιωτῶν ἤθη. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἀναφαίνεται πανταχοῦ, καὶ ἐξηγεῖ διατί ὁ τόπος δὲν ἔκαμε προόδους, ἢ δὲν τὰς ἔκαμεν ἐν τῷ ἀπαιτουμένῳ μέτρῳ ὅπως καταστῇ ἱκανὸς νὰ ἑλκύσῃ καὶ ν' ἀπορροφήσῃ τοὺς χρι-

στιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως καταστῇ ὁ φάρος καὶ ὁ ὁδηγὸς αὐτῶν, νὰ τοὺς κερδίσῃ οὕτως ὥστε νὰ εἶνε ἕτοιμοι ὅπως ἑνωθῶσι μετ' αὐτοῦ ὅταν ἐπέλθῃ ἡ εὔθετος στιγμή. Καὶ αὕτη θὰ ἔλθῃ ἴσως ἐνωρίτερον παρ' ὅ,τι νομίζεται τοῦτο σήμερον.

»Ὄντως, δὲν πρέπει νὰ νομίζῃ τις ὅτι ὁ θρίαμβος τοῦ Σουλτάνου θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ. Ἔδειξεν οὗτος βεβαίως δεξιότητα εἰς περιστάσεις καθ' ἃς ἠδύνατο αὕτη νὰ ἐπιτύχῃ, ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης διῃρημένης εἰς ἐχθρικὰ στρατόπεδα, καὶ φοβουμένης πρὸ πάντων πόλεμον ὃν ὁμοφώνως ἀπωθεῖ, τοῦθ' ὅπερ εἶνε τοὐλάχιστον ἓν ἀρνητικὸν σημεῖον ἑνώσεως. Δὲν εἶνε ὅμως δυνατὸν καὶ ν' ἀποκρυφθῇ ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία εὑρίσκεται εἰς ἐσωτερικὴν ἀποσύνθεσιν, ἥτις ἔκαμε μεγάλας προόδους ἐπὶ τῆς παρούσης δυναστείας, καὶ ὅτι εἶνε καταδικασμένη νὰ φθαρῇ ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς ταχυτέρας καὶ συντονωτέρας τριβῆς μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως. Ὁ μωαμεθανισμός, ὡς καὶ ἡ εἰδωλολατρεία, δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἢ διὰ τῆς ἀκινησίας. Ἅμα ἀναγκασθῇ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς εὐρωπαϊκὰς μεθόδους, π. χ. διὰ τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μέσων συγκοινωνίας, καταδικάζεται οὗτος εἰς θάνατον ἢ τοὐλάχιστον εἰς ἀδυναμίαν, ὅπως οἱ ἄγριοι τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας ἀπέναντι τῆς λευκῆς φυλῆς. Οἱ σιδηρόδρομοι ἔσωσαν τὴν Τουρκίαν κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, ἐπιτρέψαντες τὴν τελείαν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἄνευ αὐτῶν δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ φθάσωσι οὔτε νὰ διατηρηθῶσι· καὶ ἡ Πύλη θ' ἀναγκασθῇ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, νὰ κατασκευάσῃ νέας γραμμὰς διὰ τὴν ἄμυνάν της. Οὐδὲν ἕτερον ὅμως δύναται νὰ ἐπιταχύνῃ τόσον ἀποτελεσματικῶς τὴν τελικὴν ἀποσύνθεσιν τῆς Τουρκίας, ἀποσύνθεσιν ἥτις, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, θὰ προχωρήσῃ διὰ γοργοῦ βήματος, καὶ ἣν οὐδεμία εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία θὰ δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσῃ.

»Ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει ὅθεν νὰ ἑτοιμασθῇ ὅπως παραλάβῃ ἓν μέρος τοὐλάχιστον τῆς κληρονομίας ταύτης, ἀλλὰ μὲ ἰδέας καὶ μέσα ὅλως διάφορα τῶν μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει. Ὁ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς εὐρωπαϊκὸς ἔλεγχος, ἂν καὶ ταπεινωτικός, δύναται νὰ τὴν βοηθήσῃ ἐμπνέων αὐτῇ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ ν' ἀπελευθερωθῇ ἐξ αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ὅμως θὰ χρειασθῇ μεγάλη θέλησις καὶ πολλὴ ἀρετή. Ἐὰν ταῦτα ἀναδειχθῶσι, θὰ εὕρωσιν οἱ Ἕλληνες ἐν αὐτοῖς τὴν ἀμοιβὴν αὐτῶν διὰ τῆς ἠθικῆς ἀνορθώσεως ἣν προϋποθέτουσιν!»

*

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐν Λωζάννῃ κ. Ταλλισέ, ὁ δ' ἐν Βέρνῃ συμπολίτης αὐτοῦ συνταγματάρχης κ. Βέμπερ, ὁ κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον παρακολουθήσας τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, δὲν παρέχει ἡμῖν ὀλιγώτερον διδακτικὰ πορίσματα ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ ἐκθέσει αὐτοῦ. Εὗρεν ἐν Ἑλλάδι, λέγει, στοιχεῖα ἀξιόλογα ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν, ἔλειπεν ὅμως ἡ κατάλληλος διοργάνωσις. Ἰδίως περὶ τῆς μάχης τοῦ Δομοκοῦ, ἧς ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς, φρονεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀφεύκτως θὰ ὑπερεῖχον ἐάν: 1) Ὠχυροῦντο ὑψηλότερον, ἐκθέτοντες οὕτως ὀλιγωτέραν ἔκτασιν τῆς πρώτης αὐτῶν γραμμῆς, 2) ἐὰν ἐδείκνυον οἱ ἀρχηγοὶ περισσοτέραν εὐστάθειαν καὶ ἐπιμονήν, ἐπαναρχίζοντες τὴν ἐπαύριον.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον αὐξάνει ἔτι τὸ κῦρος τῆς γενικῆς ταύτης ἄλλως ἰδέας, εἶνε ὅτι αὕτη εὑρίσκεται ἐπίσης, σχεδὸν μὲ τὰς ἰδίας λέξεις, καὶ ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως, ἐν τῇ ἐκθέσει ἣν ἐπέδωκεν εἰς τὴν Ἑλβετικὴν κυβέρνησιν ὁ κ. Βοὰ δὲ λὰ Τούρ, ὁ ἕτερος Ἑλβετὸς συνταγματάρχης, ὁ παρακολουθήσας κατὰ τὸν πόλεμον τὸν Τουρκικὸν στρατόν. Ἡ σύμπτωσις δ' αὕτη ἔκαμεν αἴσθησιν εἰς τοὺς ἁρμοδίους κύκλους τῆς Ἑλβετίας, ὅπου τόσον κακὴν ἐντύπωσιν εἶχον ἐμποιήσῃ αἱ διηνεκεῖς καὶ οὐχὶ ἀποχρώντως δικαιολογημέναι ὑποχωρήσεις τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπὶ τοῦ ὅλου ὅμως καὶ ἐν τῷ συμπεράσματι τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ ὁ κ. Βέμπερ ἐπιλέγει μεταξὺ ἄλλων:

«Ἡ Ἑλλὰς πληρώνει σήμερον ἀκριβὰ τὴν ἐν τῇ καταλλήλῳ στρατιωτικῇ προπαρασκευῇ ἀμέλειαν αὐτῆς ἐν καιρῷ εἰρήνης. . . Ἡ μικρὰ ἔκτασις ἑνὸς Κράτους δὲν δικαιολογεῖ ποσῶς τοιαύτην ἀμέλειαν· εἶνε ἀπ' ἐναντίας λόγος πρὸς συντονωτέραν ἐργασίαν. Ἐν καιρῷ πολεμικῶν περιπλοκῶν ἡ στρατιωτικὴ δύναμις ἑνὸς Κράτους παράγει ἀποτελέσματα ἀνάλογα τῆς ἀξίας αὐτῆς, ἡ δὲ ἱστορία διδάσκει ὅτι καὶ τὰ μικρὰ Κράτη ὅταν νικῶνται, πταίουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αὐτὰ τὰ ἴδια».

Ἡ ἀνόρθωσις τῶν κακῶς ἐχόντων δὲν εἶνε εὐτυχῶς ἀδύνατος. Ἀπαιτεῖ ὅμως σύντονον, σώφρονα καὶ τακτικὴν ἐργασίαν. Αὕτη ὅμως προϋποθέτει τὴν δέουσαν ἀπολύμανσιν τῶν διεφθαρμένων ἡμῶν πολιτικῶν ἠθῶν. Δι' ὃ καὶ θερμὸς φιλέλλην φίλος Ἑλβετὸς ἐν Ζυρίχῃ ἐπέρανε τὴν εὐχετικὴν διὰ τὸ νέον ἔτος πρός με ἑλληνιστὶ γεγραμμένην ἐπιστολήν του, διὰ τῶν ἑξῆς: «Εἴθε τὸ νέον ἔτος νὰ προικίσῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς κομματικῆς πολιτικῆς!»

Μ. Κ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

— *Πόθεν ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ ἢ κακὴ ποιότης τῶν ὀδόντων;*

Κατὰ τὰς νεωτάτας ἐρεύνας σοφῶν ἐπιστημόνων, ἰδίως γερμανῶν καὶ σουηδῶν, ἡ ποιότης τῶν ὀδόντων ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ ποσίμου ὕδατος. Αἱ ἔρευναι ἐγένοντο ἰδίως ἐπὶ νεοσυλλέκτων βαυαρῶν καὶ σουηδῶν, ἀπεδείχθη δὲ ὅτι οἱ προερχόμενοι ἐκ μερῶν ὅπου τὸ πόσιμον ὕδωρ περιέχει πλειότερα ἅλατα εἶχον καλητέρους ὀδόντας. Ἡ λευκότης μάλιστα τῶν ὀδόντων προέρχεται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἀσβέστου, ἥτις περιέχεται εἰς τὸ πινόμενον ὕδωρ.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑ ΖΩΩΝ

Τὰς ἑξῆς δύο περιπτώσεις ζώων ἀλληλεβοηθουμένων ἀναφέρει ὁ γνωστὸς γάλλος ἐπιστήμων Ἐρρῖκος Παρβίλλ, ἀνακοινωθείσας εἰς αὐτὸν ὑπὸ αὐτοπτῶν μαρτύρων;

«Ὅταν διέμενα εἰς τὴν ἐξοχήν, λέγει ὁ πρὸς αὐτὸν ἐπιστέλλων, προσείλκυσε τὴν προσοχήν μου τὸ θέαμα ἀγελάδος τινος κατακεκλιμένης ἐπὶ τῆς χλοῆς. Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς μυκτῆρας αὐτῆς σμῆνος μυιῶν συνηθροίζοντο καὶ προφανῶς ἠνώχλουν τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον εἰς μάτην προσεπάθει ν' ἀπαλλαγῇ ἐντελῶς τῶν θρασέων ἐπισκεπτῶν. Ἐν τούτοις εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἤρχετο τακτικώτατα καθ' ἑκάστην καὶ τὴν αὐτὴν περίπου ὥραν μία ὄρνις, ἡ ὁποία ἀνέβαινεν εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἀγελάδος καὶ διὰ τοῦ ῥάμφους ἐκαθάριζε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς μυκτῆρας, κατατρώγουσα τὰς μυίας. Ἡ ἐργασία αὕτη διήρκει ὥραν πολλήν. Προφανῶς δὲ καὶ τὰ δύο ζῶα ἦσαν κατευχαριστημένα· ἡ ἀγελὰς δὲν ἐδείκνυε τὸν παραμικρὸν φόβον ἐκ τῶν ῥαμφισμῶν τῆς ὄρνιθος καὶ ἡ ὄρνις ἀνέβαινεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ἀγελάδος χωρὶς τὴν ἐλαχίστην ἀνησυχίαν, ὡς νὰ ἀνέβαινεν εἰς τὰ ξύλα τοῦ ὀρνιθῶνος.

»Πῶς ἐπῆλθεν ἡ συνεννόησις αὕτη μεταξὺ τῶν δύο ζώων; Ἡ ἀγελὰς πρώτη ἐφεῦρε τὸ μέσον αὐτὸ ὅπως ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὰς μυίας, ἢ τῆς ὄρνιθος ἡ λαιμαργία ἐγένετο ἀφετηρία; Ὑπάρχει γλῶσσά τις ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς, δι' ἧς τὰ ζῶα ἐκφράζονται πρὸς ἄλληλα; Ἀγνοῶ· ἐγὼ βεβαιώνω ἁπλῶς ὅ,τι εἶδα ἐπὶ μῆνας ἐπαναλαβανόμενον καθ' ἑκάστην».

*

«Εἴχομεν, διηγεῖται ἄλλος, ἕνα παπαγάλλον ἐντὸς κλωβίου κρεμασμένον ἔξω. Ἔξαφνα μίαν ἡμέραν βλέπω ἕνα σπουργίτην, ὁ ὁποῖος ἦλθε κ' ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς τὸ κλωβίον. Ἀμέσως ὁ παπαγάλλος ἐσκάλωσεν εἰς τὰ σύρματα καὶ ἐστύλωσεν ἐπάνω πρὸς τὸ μέρος τοῦ σπουργίτου τὴν κεφαλήν. Ὁ σπουργίτης τότε ἤρχισεν ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ μὲ τὸ ῥάμφος του νὰ τσιμπᾷ τὸ ἐπάνω μέρος τῆς κεφαλῆς τοῦ φίλου του, ὅστις ἔκλειε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τῆς εὐχαριστήσεως.

»Ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ ἐργασία αὐτὴ ὁ παπαγάλλος κατέβη πάλιν εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ κλωβίου, ὁ δὲ σπουργίτης ἐπέταξεν ἀπ' ἔξω ὡς ἀνυπομονῶν. Ἐννόησα μετ' ὀλίγον ὅτι ἐπρόσμενε τὴν ἀμοιβήν του, ὅταν εἶδα τὸν παπαγάλλον νὰ ὠθῇ διὰ τοῦ ῥάμφους διεσκορπισμένους τινας κόκκους ἐκ τῆς τροφῆς του πρὸς τὸν σπουργίτην, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος ἥρπαζε μετὰ πολλῆς ὀρέξεως.

»Ἦτο ἁπλῆ σύμπτωσις τοῦτο; Ὄχι βεβαίως, ἀφοῦ δὲν συνέβη ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις ὑπὸ τὰς ὄψεις μου, πιθανώτατα δὲ καὶ πολλὰς ἄλλας φορὰς καθ' ἃς δὲν παρέστην μάρτυς. Εἶχε λοιπὸν συναφθῇ φιλική τις συμφωνία ἀλληλεβοηθείας μεταξὺ τῶν δύο πτηνῶν, ἥτις ἐτηρεῖτο πιστότατα.»

Καὶ ὁ Παρβίλλ ἐπιλέγει:

— Δὲν εἶνε μακρὰν ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος θὰ λαμβάνῃ μαθήματα ἠθικῆς παρὰ τῶν ζώων.

ΓΝΩΜΑΙ

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Τὰς ὁμοίας χάριτας μὴ ἀντιδιδόναι αἰσχρὸν μᾶλλον ἢ τὰς μετὰ δικαιοσύνης μὲν ὀφειληθείσας, εἰς ἀδικίαν δὲ ἀποδιδομένας.

Θουκυδίδης

Ἡ γραμματικὴ εἶνε ὁ ποινικὸς νόμος τῆς γλώσσης.

Μιχαὴλ Βρεὰλ

Ὄχι μόνον ὁ ποιητὴς γεννᾶται, ὅπως συνειθίζουν νὰ λέγουν, ἀλλὰ καὶ ὁ παιδαγωγός, καὶ πᾶς ἀριστοτέχνης ἐν οἱῳδήποτε ἐπαγγέλματι.

Δίστερβεγ

Προδότης τῆς πατρίδος νομίζεται ὄχι μόνον ὅστις παραδίδει εἰς τὰς χεῖρας τῶν τυράννων τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλὰ καὶ ὅστις δὲν φεύγει τας πλεονεξίας, ἐκ τῶν ὁποίων γεννᾶται ἡ τυραννία.

Κοραῆς

ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΕΚ ΜΙΚΡΩΝ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος δικάζων συνείθιζε νὰ φράττῃ διὰ τοῦ δακτύλου τὸ ἕτερον οὖς ἐφ' ὅσον ὁ κατηγορῶν ἐλάλει.

Πρὸς δὲ τὸν ἐρωτήσαντα διατί πράττει τοῦτο, ἀπεκρίθη:

— Διότι φυλάττω τὸ ἄλλο διὰ τὸν κατηγορούμενον.

Ἡ φιλοπατρία τοῦ Φαρμακίδου.

Ὁ Φαρμακίδης, μεταβὰς τὸ 1824 εἰς Κέρκυραν, κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἀκαδημίας, ὅπως διδάξῃ θεολογίαν, δὲν ἐβράδυνεν, εἰ καὶ πενέστατος, νὰ παραιτηθῇ καὶ μισθοῦ καὶ ἀναπαύσεως ἵνα ἐπανελθὼν συνταλαιπωρηθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων.

«Διὰ νὰ κάμω τὰ ἔξοδά μου, ἔγραφε πρὸς φίλον του, κατὰ ἰούνιον τοῦ 1825, ἠναγκάσθην νὰ βάλω ἐνέχυρον τὰ βιβλία μου, τὰ ὁποῖα ἂν εἰς τὴν διορίαν δὲν ἠμπορέσω νὰ πληρώσω, θέλουσι πωληθῇ, τὸ ὁποῖον μὲ λυπεῖ. Ὑπομονή. Διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος ὑποφέρω καὶ ἄλλα λυπηρότερα. Ἠμποροῦσα νὰ καθήσω ἐδῶ καὶ ἐπὶ ζωῆς μου καὶ νὰ λαμβάνω τὰ ἑξῆντα τάλληρα τὸν μῆνα·

ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσα νὰ εἶμαι χωρισμένος, καὶ μὲ τὴν ψυχήν μου μὲν νὰ ἦμαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὸ σῶμα δὲ εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ νὰ ἀνησυχῶ ἀδιακόπως, ὑπάγω ὅπου χρεωστεῖ πᾶς Ἕλλην νὰ ὑπάγῃ».

Ἀγὼν περὶ ἀρετῆς.

Ὅτε ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὁ Ξέρξης, ηὐτομόλησαν πρὸς αὐτὸν διατρίβοντα ἔτι περὶ τὴν Θεσσαλίαν Ἀρκάδες τινές, τοὺς ὁποίους ἠρώτησαν οἱ περὶ τὸν βασιλέα τί πράττουσιν οἱ Ἕλληνες.

Ἐκεῖνοι ἀπήντησαν ὅτι Ὀλύμπια ἔχουσι καὶ θεωροῦσιν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν.

Πάλιν οἱ ξένοι ἠρώτησαν, τί εἶνε τὸ ἆθλον περὶ τοῦ ὁποίου ἀγωνίζονται, οἱ δὲ αὐτόμολοι ἀπεκρίθησαν:

—Ἐλαίας στέφανος.

Τότε εἷς τῶν περὶ τὸ Ξέρξην ἐστράφη πρὸς τὸν Μαρδόνιον τὸν κύριον αἴτιον τοῦ πολέμου καὶ εἶπε:

—Ἀλλοίμονον, Μαρδόνιε, ἐναντίον ποίων ἀνδρῶν μᾶς ἔφερες νὰ πολεμήσωμεν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀγωνίζονται περὶ χρημάτων, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς!

Ἡρωϊκὴ ἀπάντησις.

Ὅταν ὁ Ἰβραήμης ἐπρότεινεν εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου νὰ στείλῃ πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένους πρὸς συνεννόησιν, λαλοῦντας καὶ ἄλλας γλώσσας πλὴν τῆς ἑλληνικῆς, ἡ φρουρὰ ἀπήντησεν:

—Ἡμεῖς εἴμεθα ἀγράμματοι, γλώσσας δὲν ἐμάθαμεν, ἐμάθαμεν μόνον νὰ πολεμῶμεν.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὸ νέον ὅπλον τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ.

Οἱ Γερμανοὶ δὲν εἶνε πολὺ εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν ὅπλων Μάουζερ καὶ Μάνλιχερ, τῶν θεωρουμένων ὡς τελειοτάτων μεταξὺ τῶν ἐπαναληπτικῶν σκέπτονται δὲ ἤδη περὶ εἰσαγωγῆς νέου τελειοτέρου ὅπλου, τοῦ ὁποίου δοκιμαὶ γίνονται ἐν πάσῃ μυστικότητι εἰς τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σκοπευτήρια τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐν τούτοις περὶ τοῦ ὅπλου τούτου κυκλοφοροῦσιν αἱ ἑξῆς φῆμαι: ὅτι ἔχει τὸ αὐτὸ διαμέτρημα μὲ τὸ ἐν χρήσει Μάνλιχερ, ἀλλ' εἶνε μᾶλλον βραχύκανον· ὅτι πληροῦται διὰ 10 φυσιγγίων διὰ μιᾶς καὶ ὅτι ταῦτα ἐκπυρσοκροτοῦσιν αὐτομάτως διὰ μόνης τῆς ἐφ' ἅπαξ πιέσεως τῆς σκανδάλης, κατὰ τρόπον ἔχοντα ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὰ ταχυβόλα Μαξὶμ ἢ τὰ ὅπλα Τσέϊ, τῶν ὁποίων δοκιμαὶ γίνονται νῦν ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ ταχυβολία τοῦ ὅπλου τούτου λέγεται μεγάλη· δύναται νὰ ῥίψῃ εἰς δεξιὰς χεῖρας 30-35 βολὰς κατὰ λεπτόν.

Τὸ συσσίτιον τοῦ Στρατοῦ.

Εἰς γαλλικὰ παιδαγωγικὰ δημοσιεύματα ἐξαίρεται ἡ λαμπρὰ διαταγὴ τῆς ἡμέρας ἣν ἀπηύθυνε πρό τινος εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας ὁ συνταγματάρχης διοικητὴς τοῦ 51ου πεζικοῦ συντάγματος.

Διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης ὁ συνταγματάρχης καταργεῖ πάσας τὰς ἀδείας, αἵτινες παρέχονται εἰς ἄνδρας τοῦ συντάγματος ὅπως γευματίζωσι μακρὰν τοῦ στρατῶνος καὶ μὴ μετέχωσι τοῦ συσσιτίου. Ἐπιφυλάσσει δὲ εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα νὰ παρέχῃ ἄδειαν μόνον διὰ τὴν ἑσπέραν εἰς τοὺς δειπνοῦντας ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ. Πᾶς ἀξιωματικὸς ἢ ὁπλίτης παραβαίνων καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὴν διαταγὴν θὰ τιμωρῆται διὰ φυλακίσεως. Καταλήγει δὲ εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα:

«Διὰ τῆς κοινῆς τραπέζης οἱ στρατιῶται γνωρίζονται μεταξύ των καὶ μανθάνουσι ν' ἀγαπῶνται. Δὲν ὑπάρχουσι πολλαὶ κατηγορίαι στρατιωτῶν, ἀλλὰ μία μόνη. Ἡ πρὸς τὸ συσσίτιον περιφρόνησις εἶνε ὅλως ἐναντία πρὸς τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν ἑνότητα τοῦ σώματος, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ δόξα τοῦ στρατεύματος».

Πόσον πίνει ὁ ἄνθρωπος.

Ἐδημοσιεύσαμεν πρό τινος τὰ πορίσματα ἑνὸς ἄγγλου ἐπιστήμονος περὶ τῆς τροφῆς ἣν καταναλίσκει ἄνθρωπος ζῶν 70 ἔτη καὶ παρεθέσαμεν τὰς λίαν παραστατικὰς ἀπεικονίσεις τῶν τεραστίων ὄγκων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ κρέατος οὓς καταβροχθίζει ὁ ἀνθρώπινος στόμαχος.

Εἰς συμπλήρωσιν ἀπομένει νὰ ἴδωμεν καὶ πόσον πίνει ὁ ἄνθρωπος. Τὸ εἶδος τῶν ποτῶν εἶνε διάφορον παρ' ἑκάστῳ λαῷ. Ὁ Ἄγγλος πίνει ἰδίως τέϊον,

ὁ Γερμανὸς ζῦθον, ὁ Γάλλος οἶνον, ὁ Ἰρλανδὸς οὐίσκυ καὶ ὁ Λάπων ἔλαιον τῆς φώκης. Ὁ Ἕλλην ὡς γνωστὸν εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ὑδροπότης.

Πᾶς τις ὅμως πίνει ἐκ τοῦ ποτοῦ τῆς ἀρεσκείας του τόσον, ὅσον ἀρκεῖ ἵνα καταπαύσῃ τὴν δίψαν.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἄγγλου φυσιολόγου ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην δύο λιτρῶν τοὐλάχιστον ποτοῦ καθ' ἡμέραν, ὥστε πίνει 730 λίτρας τὸν χρόνον καὶ 51,100 λίτρας καθ' ὅλην του τὴν ζωήν, ὑπολογιζομένην εἰς 70 ἔτη.

Τίνα ὄγκον ἀποτελοῦσιν αἱ 51,100 λίτραι δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ ἐκ τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος. Ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα παρίσταται ἐν αὐτῇ τὸ πελώριον ὑδροδοχεῖον τὸ περιέχον ὅλον τὸ ποτὸν τὸ ὁποῖον πίνει εἷς ἄνθρωπος ἐντὸς 70 ἐτῶν.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ — 1833